

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

**Náhrada nemajetkové újmy dle
NOZ**

Ivana Jiříčková

Plzeň 2016

Název oboru: Právo

Studijní program: magisterský

Katedra občanského práva

Diplomová práce

**Náhrada nemajetkové újmy dle
NOZ**

Autor diplomové práce: Ivana Jiříčková

Vedoucí diplomové práce: Dr. Milan Hradec

Plzeň, 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „Náhrada nemajetkové újmy dle NOZ“ jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v přiloženém seznamu zdrojů.

V Plzni dne 2016

Ivana Jiříčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce Dr. Milanu Hradci za ochotu, trpělivost, cenné rady a čas mi věnovaný při psaní práce. Dále bych ráda poděkovala Bc. Radimu Heřmanovi, který mi sdělil řadu odborných rad ohledně formální úpravy diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1 Nemajetková újma- historický vývoj	5
1.1 Historický exkurz	5
1.1.1 Římské právo	5
1.1.2 Obecný zákoník občanský z roku 1811	7
1.1.3 Občanský zákoník z roku 1950	8
1.1.4 Občanský zákoník z roku 1964	9
1.1.5 Nový občanský zákoník	11
1.2 Vymezení pojmů majetková a nemajetková újma	12
1.2.1 Majetková újma	12
1.3 Nemajetková újma	13
1.4 Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy	13
1.4.1 Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy porušením zákonné povinnosti	15
1.4.2 Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy porušením smluvní povinnosti	17
1.4.3 Příčinná souvislost	18
1.4.4 Zavinění	20
1.4.5 Škůdce	21
1.4.6 Okolnosti vylučující protiprávnost	21
1.5 Nemajetková újma vzniklá právnické osobě	22
2 Nemajetková újma v běžném životě	24
2.1 Nemajetková újma při narušení dovolené	24
2.2 Nemajetková újma způsobená při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem	25
2.2.1 Nesprávný úřední postup	26
2.3 Náhrada nemajetkové újmy hrazená z povinného ručení	27

3	Nemajetková újma na přirozených právech	29
3.1	Přirozená práva	29
3.1.1	Osobnostní práva.....	30
3.2	Odpovědnost za neoprávněný zásah	33
3.3	Duševní útrapy jako součást nemajetkové újmy.....	35
4	Nemajetková újma při ublížení na zdraví a usmrcení	37
4.1	Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví.....	39
4.2	Nemajetková újma na zdraví	42
4.2.1	Ublížení na zdraví	43
4.2.2	Bolest.....	43
4.2.3	Bolestné	44
4.2.4	Bolestné v rámci Metodiky.....	44
4.2.5	Náhrada za další nemajetkové újmy	46
4.2.6	Náhrada nemajetkové újmy za ztížení společenského uplatnění.....	47
4.2.7	Náhrada nemajetkové újmy za ztížení společenského uplatnění dle Metodiky .	47
4.3	Pojmy týkající se náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví	52
4.3.1	Zásada slušnosti	52
4.3.2	Predispozice poškozeného ke vzniku újmy	52
4.4	Nemajetková újma při usmrcení člověka	53
5	Náhrada nemajetkové újmy – zadostiučinění	54
5.1	Peněžitá satisfakce	56
5.2	Nepeněžitá satisfakce	56
5.3	Přiměřenost zadostiučinění.....	57
5.3.1	Okolnosti zvyšující hodnotu peněžitého zadostiučinění	58
5.3.2	Okolnosti snižující hodnotu peněžitého zadostiučinění	61
5.3.3	Cena zvláštní oblíby	62

5.4	Procesní postup soudů při uplatňování nároku na náhradu újmy a při určování výše peněžité satisfakce	63
5.5	Finanční zadostiučinění versus daně	66
6	Náhrada nemajetkové újmy sekundární oběti.....	67
6.1	Porovnání úpravy nároku pozůstalých na náhradu nemajetkové újmy dle OZ a dle NOZ 67	
6.2	Reflexní újma poskytovaná sekundárním obětem	68
6.3	Náhrada nemajetkové újmy při zvlášť závažném ublížení na zdraví poskytovaná sekundární oběti.....	70
7	Promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy	72
7.1	Délka promlčecí lhůty	73
7.2	Běh promlčecí lhůty	74
7.2.1	Stavění promlčecí lhůty.....	75
7.3	Promlčení osobnostních práv	75
7.3.1	Újma na svobodě, životě a zdraví	76
	Závěr.....	78
	Resumé	81
	Seznam použitých zdrojů.....	82
	Seznam použitých zkratk	88

Úvod

Nemajetková újma je v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) upravena poměrně rozsáhle, ačkoli byla především převzata ze starého občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), rozhodně můžeme říci, že došlo k podstatně širšímu pojetí a důkladněji propracované úpravě. V novém občanském zákoníku se úprava majetkové a nemajetkové újmy rozprostírá v téměř osmdesáti paragrafech, a to konkrétně od ustanovení § 2894 až po § 2971. Nemohu ovšem opomenout zmínit skutečnost, že přes 30 paragrafů se věnuje výhradně majetkové škodě. Navzdory tomu došlo k ucelené a rozsáhlé úpravě nemajetkové újmy. Aby se tak stalo, muselo ale také dojít k odstranění tzv. dvojkolejnosti, která panovala v předchozí úpravě. Tím je myšleno rozlišování náhrady újmy, pokud jde o vztahy mezi podnikateli, kdy se takový vztah řídil obchodním zákoníkem, a pokud jde o vztahy mezi běžnými fyzickými osobami, což upravoval občanský zákoník. Nyní jsou všechny případy sjednoceny pod nový občanský zákoník, což je jednoznačně přehlednější.

Téma nemajetkové újmy jsem si vybrala hned z několika důvodů, jedním z nich byla víceméně jakási nejasnost tohoto tématu pro většinovou společnost, jelikož pod pojmem nemajetková újma řada lidí neví, co si představit. S tím jsem se setkala osobně několikrát – když jsem přátelům sdělila téma své diplomové práce, obvykle následovala otázka, co je tím vlastně myšleno. Navzdory velké neznalosti tohoto tématu zájem široké veřejnosti v posledních letech výrazně narůstá. Téma nemajetkové újmy se těší značnému zájmu i z toho důvodu, že došlo k rozšíření její úpravy a posílení pozice poškozeného. Pro poškozeného častokrát nemajetková újma znamená větší zásah než škoda majetková, protože se dotýká jeho jádra, jeho psychiky, citů, prožívání a jiných hodnot.

Dalším důvodem mého výběru byla komplikovanost, diskutovanost a určitá nejistota, pokud jde o určení náhrady nemajetkové újmy, do čehož jsem chtěla hlouběji proniknout. A právě jistá míra nepředvídatelnosti tohoto tématu ve mně vzbudila takový zájem, že převýšil jiná témata, jež obvykle stojí na striktních, neohybných ustanoveních.

Svou práci jsem rozčlenila do sedmi ústředních kapitol a nemůže samozřejmě chybět ani úvod a závěr. Jednotlivé kapitoly jsou pochopitelně následně rozděleny

na další podkapitoly. První kapitola zaznamenává chronologicky historický vývoj nemajetkové újmy již od římského práva, jelikož už tehdy se objevily střípky počátků nemajetkové újmy. Následuje seznámení s úpravou nemajetkové újmy v Obecném zákoníku občanském z roku 1811, dále v Občanském zákoníku z roku 1950, v Občanském zákoníku z roku 1964 a nakonec v novém občanském zákoníku z roku 2014. V druhé polovině první kapitoly se pokouším komplexně vylíčit základy úpravy nemajetkové újmy, její předpoklady vzniku povinnosti k její náhradě, a to včetně odlišností od majetkové újmy apod.

Druhá kapitola je věnována vyobrazení projevů nemajetkové újmy v běžném životě na několika příkladech. Ve třetí kapitole se dostáváme k velice významnému bodu, kterým je nemajetková újma vzniklá na přirozených právech. Právě újmě na přirozených právech je věnována největší část i v zákoníku. Přirozenými právy jsou práva, která jsou každé osobě vrozená a poznatelná samotným rozumem. Nově je zakotvena i povinnost k úhradě duševních útrap, které se pokouším přiblížit v jedné z podkapitol. Čtvrtá kapitola se specifikuje na nemajetkovou újmu vzniklou při ublížení na zdraví a usmrcení. Ta je patrně pro veřejnost tou nejznámější nemajetkovou újmou, je tomu tak z pochopitelných důvodů, jedná se o nejzávažnější z újem, jelikož zásah, který újmu způsobí, je namířen do integrity člověka. V oblasti nemajetkové újmy vzniklé při ublížení na zdraví se stala podle mého nejvýznamnější změna v celé úpravě nemajetkové újmy, a tou je zrušení bodové vyhlášky (vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění). Nově tedy soudy nejsou vázány při určování výše zadostiučinění žádným právním předpisem, samozřejmě mohou přihlížet k řadě materiálů, které jim rozhodování usnadní. Nejznámější takovou pomůckou je Metodika Nejvyššího soudu, vypracovaná právě jako opěrný bod pro určování výše finanční satisfakce v rámci náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění. Celá kapitola je tak věnována újmě vzniklé při ublížení na zdraví, náhradě bolestného a náhradě za ztížení společenského uplatnění, a to i dle Metodiky, dalšími pojmy s tím související jsou např. predispozice poškozeného ke vzniku újmy nebo nově zavedená zásada slušnosti. V závěru kapitoly jsem nastínila úpravu náhrady nemajetkové újmy při usmrcení. Ani pojmosloví této oblasti nezůstalo beze změn a škoda na zdraví tak byla zaměněna pojmem ublížení na zdraví, který nahradil nesprávné použití pojmu škoda, jenž zahrnuje pouze újmu vzniklou na majetku.

Pátá kapitola, v níž se věnuji poskytovaným podobám zadostiučinění v rámci nemajetkové újmy, je také velice zajímavá. Prolíná se v podstatě do všech oblastí nemajetkové újmy, jelikož vždy musíme nejprve určit, jakou podobu satisfakce zvolíme, zda peněžitou (finanční) nebo nepeněžitou (morální). Ať už zvolíme tu či onu podobu, nevyhneme se dalšímu komplikovanému rozhodování. V případě finančního zadostiučinění následuje obtížné zvolení výše zadostiučinění, při němž musí být zohledněna celá řada subjektivních i objektivních hodnotících hledisek, které podrobně v kapitole popisují. Bez komplikací není ani zvolení správné formy morálního zadostiučinění, někdo požaduje ústní omluvu, jiný omluvný článek na titulní straně apod. Rozsáhle se také věnuji definici přiměřeného zadostiučinění, dále dosti podrobně rozebírám okolnosti, které podmiňují zvýšení, případně i snížení, přiměřeného zadostiučinění, nebo cenu zvláštní obliby, procesní postupy soudů při určování zadostiučinění – a také jak s přiměřeným zadostiučiněním souvisí daně.

V kapitole šesté je rozvinuta náhrada nemajetkové újmy sekundárním obětí, ta si prošla taktéž výraznou změnou oproti původní úpravě. Sekundárními oběťmi jsou osoby odlišné od primárních obětí, ovšem právě újmu vzniklou primárním obětí pocítují oběti sekundární jako újmu vlastní, ba dokonce pro některé z nich je taková újma ještě zásadnější, než kdyby se stali oni primární oběti. Zpravidla tedy náhrada přísluší osobám blízkým poškozenému při usmrcení. Úplnou novinkou zakomponovanou do NOZ je náhrada nemajetkové újmy sekundárním obětí při zvlášť závažném ublížení na zdraví, výše takové náhrady může v některých případech i přesáhnout výši ukládanou při usmrcení.

A nakonec se v sedmé kapitole pokouším osvětlit problematiku promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy. Zpravidla plyne promlčecí lhůta subjektivní i objektivní, ovšem až na újmu vzniklou na osobnostních právech, kdy je objektivní lhůta zcela vyloučena a běží pouze lhůta subjektivní. Rozdíly mezi oběma lhůtami jsou v práci důkladně rozpracovány. Sporným bodem je promlčitelnost a nepromlčitelnost osobnostních práv, čemuž se také věnuji. Náměty pro další podkapitoly je délka promlčecí lhůty, běh promlčecí lhůty nebo její stavění.

Účelem této práce je poskytnout ucelený pohled na úpravu nemajetkové újmy, jelikož s příchodem nového občanského zákoníku v roce 2014 si institut nemajetkové újmy prošel řadou změn, na které bych ráda upozornila.

Pro vypracování práce jsem použila především metody teoretické, konkrétně analýzy nastudovaných dostupných materiálů. Častokrát jsem využila i komparace především s právními úpravami dříve účinnými v České republice, ale i indukce, dedukce či analogie, abych dospěla k uvedeným závěrům.

1 Nemajetková újma- historický vývoj

1.1 Historický exkurz

Celou práci započnu, dle mého názoru zcela logicky, historickým vývojem institutu nemajetkové újmy. Než hlouběji rozpracuji celou problematiku, je nezbytné se nejprve seznámit, alespoň okrajově, s historickým vývojem. Vývoj nemajetkové újmy je specifický pro každou zemi, úprava musí odpovídat požadavkům daného státu, které se neustále mění v souvislosti s aktuálním politickým děním a dalšími historickými a společenskými zvláštnostmi typickými pro každý národ.

Historický exkurz vývoje nemajetkové újmy začíná v době římského práva, kde již můžeme nalézt několik zmínek, ačkoliv byla upravována především majetková škoda, a to podstatně rozsáhleji než újma nemajetková. Následně se přesunu k úpravám v občanských zákonících platících na území České republiky od roku 1811 až do současnosti.

1.1.1 Římské právo

V archaickém období římského práva obligačního se již objevuje pojem náhrady škody, kterému však byla věnována pozornost jen velice sporadicky. „*Škoda – damnum je újma na statcích druhého naším jednáním způsobená a námi zaviněná.*“¹ Byly rozlišovány dvě podoby, a to *damnum emergens* znamenající majetkovou škodu skutečně nastalou a objektivně oceněnou škodu. Druhou podobou škody byla škoda nazývaná jako *Iucrum cessans*, kterou dnes známe pod pojmem ušlý zisk.

Jelikož jako následek deliktu byl v římském právu používán trest, a to i v případě porušení soukromého práva, docházelo primárně k ukládání pokut, které byly natolik vysoké, že víceméně pokrývaly i nárok na náhradu škody, ten tudíž nebýval samostatně uplatňován. „*Pokuta řídila se totiž velmi často objemem škody (quanti ea res est), obsahujíc někdy i násobek škody (duplum, triplum,*

¹KINCL, J., SKŘEJPEK, M., URFUS, V. *Římské právo*. Vyd.. 2. Praha: C. H. Beck, 1997, ISBN 80-717-9031-1. s. 223.

quadruplum).² „Začaté pokuta, řídíc se podle soudního odhadu škody nemajetkové (*bantam pecuniam bonum aequum videbitur*), kryla dokonce i újmu imateriální, kde ani v moderním právu není nároku na náhradu škody.“³

Nicméně už i v klasickém období se občas objevovaly případy, kdy kromě žaloby z deliktů k poskytnutí pokuty (*actio poenalis*) byly přiznány i zvláštní žaloby na náhradu škody, označované jako *habet reipersecutionem*. V případech, kdy tyto dvě žaloby vedle sebe nemohly navzájem působit, existovaly jiné označované jako *actio mixtae*, které měly kromě funkce sankční i funkci náhradní, ta byla tvořena náhradou škody a pokutou.

V pokutě byl spatřován trest za vinu způsobenou bezprávným činem. Protiprávním činem mohl být zásah různé podoby a různé intenzity, může poškodit zájmy jednotlivce či celého státu. Civilní římské právo mělo jen tři typizované delikty, a to krádež (*loupež*), poškození cizí věci a urážku na cti. Praetorské právo tento výčet obohatilo ještě o podvod a jednání vynucené hrozbou. Každá žaloba proti zmíněným deliktům měla své vlastní označení podle deliktu, který byl spáchán. Žaloba za urážku na cti se označovala jako *actio iniuriarum*.

A právě žaloba za urážku na cti vkládá do svého výkladu soukromé peněžní tresty, které se uplatňují jednak proti újmám na majetku, ale též proti zásahům do tělesné integrity nebo jiných osobnostních hodnot. V případech, kdy nenastane majetková škoda, je určování výše peněžitého trestu poměrně obtížné, jelikož neexistuje žádné objektivní hledisko pro určení újmy. Takové jednání, které porušuje osobnostní práva, je protiprávním jednáním označovaným jako bezprávi.

V jednom ze čtyř ediktů vydaných v 1. st. př. n. l. se právě ten nejstarší z nich týkal urážky na cti. Další edikty byly namířeny na protiprávní jednání proti *mater familias* (matce rodiny) nebo proti nedospělému chlapci, další směřovaly na protiprávní jednání s úmyslem uškodit konkrétní osobě. Poslední z nich upravuje urážku na cti, kterou dle výkladu právníka *Labea* může být vědomé, slovem či

²SOMMER, O., SKŘEJPEK, M., URFUS, V. *Učebnice soukromého práva římského*. Vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, Sv. 2. ISBN 978-80-7357-616-5. s. 31.

³SOMMER, O., SKŘEJPEK, M., URFUS, V. *Učebnice soukromého práva římského*. Vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, Sv. 2. ISBN 978-80-7357-616-5. s. 31.

činem provedené narušení osobnostních hodnot jiného člověka.⁴ Čili zatímco Zákon dvanácti desek se omezoval pouze na urážku skutkovou, tak prétorský edikt zavádí právo na uložení peněžité pokuty i v případě urážky slovní. Urážkou slovní se rozumí taková slova, která byla pronesena vůči konkrétní osobě a namířena proti dobrým mravům, urážkou skutkovou je urážka projevená vůči fyzické osobě vtažením ruky.⁵

Z ustanovení Zákona dvanácti desek upravujících situace, ve kterých dochází k narušení tělesné integrity svobodného člověka, vyplývá, že podmínkou odpovědnosti škůdce je vyvolání výsledku stanoveného v zákoně.⁶

Zajímavostí v Zákoně dvanácti desek byla povolená odvěta v případě zranění spočívající v odnětí části těla. Jestliže došlo k méně závažnému zásahu do tělesné integrity, zákon určil pevně stanovené peněžní tresty. Od této úpravy ale bylo postupem času upuštěno, protože se stala neúčelnou, především díky neustále narůstajícímu násilí ve společnosti, ke změnám se dospělo až v 1. st. př. n. l.

1.1.2 Obecný zákoník občanský z roku 1811

Velice zásadním se stal zákon č. 946/1811 Sbírkou zákonů soudních, obecný zákoník občanský, známý především pod zkratkou německého názvu zákoníku „ABGB“, který byl v Československu účinný až do roku 1950. ABGB zakotvil ustanovení o náhradě škody v § 1293 až § 1332. Škodou je zde myšlena každá újma, která byla způsobena na těle, osobní svobodě, cti či na majetku, což definují ustanovení § 1325 až § 1332.⁷ Novinkou je, že ABGB zavedl pouze náhradu škody, nikoli už právo na soukromou pokutu. Náhrada škody je poskytována přednostně v podobě naturální restituce, teprve není-li uvedení v původní stav možné, hradí se újma v penězích určené dle odhadní ceny.

⁴DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGCHAMPS DE BÉRIER, F. *Právo římské: základy soukromého práva*. Vyd. 1. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, ISBN 978-80-87382-41-7. S. 398.

⁵KNAP, K., ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., PAVLÍK, P., PLECITÝ, V. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Vyd. 3. Praha: Linde Praha a. s. 1996. ISBN 80-7201-029-8, s. 32.

⁶DAJCZAK, W., GIARO, T., LONGCHAMPS DE BÉRIER, F. *Právo římské: základy soukromého práva*. Vyd. 1. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, ISBN 978-80-87382-41-7 s. 398.

⁷SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta. ISBN 80-210-1077-0. s. 261-267.

V případě vzniku nemajetkové újmy způsobené zásahem do tělesné integrity je zakotveno hned několik případů. Mimo bolestné, které musí škůdce uhradit vždy, kdy o to poškozený požádá, je zavedena i náhrada újmy (utrpené škody, slovy ABGB) způsobená ženě, a to donucením k mimomanželské souloži. Dále pokud dojde v důsledku protiprávního jednání k zohyždění, případně dokonce k zohyždění ženy, má ta nárok na náhradu, jestliže jí nastalá situace znemožní lepší budoucnost.

Nemajetková újma vzniklá zbavením člověka jeho osobní svobody způsobem v zákoně uvedeným musí poskytnout poškozenému zadostiučinění. Jestliže došlo k úmrtí osoby zbavené svobody, přísluší rodině pozůstalé tatáž náhrada jako při usmrcení. Ještě se zmíním o urážce na cti, kde je také přiznáno právo poškozeného na náhradu vzniklé újmy.

1.1.3 Občanský zákoník z roku 1950

Občanský zákoník z roku 1950 bývá obvykle označován jako tzv. střední, a to z toho důvodu, že nahradil ABGB, ale už roku 1964 byl i on zaměněn dalším občanským zákoníkem. Jeho vznik je spojován především s nástupem komunistického režimu po roce 1948 v období nazývaném dvouletka, z toho důvodu je velice blízký sovětskému právu a vypracovaný na základě socialistických idejí. Celý zákoník je zaměřen především na majetkové vztahy, a to tím způsobem, aby došlo k co největšímu omezení majetkových vztahů a získání dohledu státu nad majetkem. Oproti ABGB je tento zákoník velice strohý a zjednodušený.

V hlavě šestnácté se nachází úprava závazků k náhradě škody v rozsahu ustanovení § 337 až § 359,⁸ ale ta je, zejména pokud jde o nemajetkovou újmu, upravena velice střídmě a problematice nemajetkové újmy se téměř vůbec nevěnuje. Nalezneme zde pouze povinnost k náhradě bolestného jako nemajetkové újmy. Ovšem zakotvoval výčet nároků v případě škody na zdraví či smrti, kterými byly: náklady léčby, ztráta na výdělků současném i budoucím, přiměřené bolestné a kompenzace za zohyždění, které komplikuje poškozenému jeho budoucí uplatnění.

⁸SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta. ISBN 80-210-1077-0. s. 261-267.

1.1.4 Občanský zákoník z roku 1964

Zákoník z roku 1964 (dále jen OZ) byl účinný poměrně dlouhou dobu, konkrétně až do konce roku 2013, během těchto let si prošel řadou změn, zejména pak po roce 1989, kdy došlo k politickému převratu, což vyžadovalo i zásadní změny v právních úpravách, které proběhly v roce 1991. Zatímco u nás, v České republice, je účinný od 1. 1. 2014 nový občanský zákoník, na Slovensku nadále platí tento z roku 1964, ačkoli v přizpůsobené podobě.

V hlavě druhé byla upravena část s názvem „*odpovědnost za škodu*“, věnována jí byla ustanovení § 420 až ust. § 450. Hned v úvodních ustanoveních zákonodárce zavedl rozlišení na odpovědnost občana a odpovědnost organizací. Již z prvního ustanovení vyplývá, že vznik povinnosti nahradit škodu vzniká škůdci tehdy, poruší-li některou právní povinnost, a nezávisí, zda se tak stane úmyslně či z nedbalosti. Zbavit se odpovědnosti za škodu může jen ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil, leží na něm důkazní břemeno. Další změna proběhla v terminologii, kde se upustilo od užívání pojmů skutečná škoda a ušlý zisk, které byly nahrazeny pojmy škoda skutečná a škoda jiná, pod kterou je zařazen i zmíněný ušlý zisk.

Problematice ochrany osobnosti, kterou bych ráda nyní nastínila, byla věnována poměrně velká část v rozsahu od § 11 až po § 17.⁹ V případě zásahu do osobnostních práv, na základě kterého došlo ke vzniku nemajetkové újmy, nemuselo být prokázáno zavinění škůdce, což bylo podloženo judikaturou.¹⁰ Uplatněna byla objektivní odpovědnost, a proto se nezkoumalo, zda byl poškozený odpovědný za újmu a zda zásah do osobnostních práv byl či nebyl zaviněný.¹¹ Ovšem soud musel při určení výše náhrady nemajetkové újmy v penězích zohlednit řadu okolností s případem souvisejících. Jednou z nich byla pochopitelně přítomnost zavinění a případná míra zavinění, intenzita zásahu do osobnostních práv, zda se jednalo o úmyslné či nedbalostní chování a mnoho dalšího.

⁹SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta. ISBN 80-210-1077-0. s. 261-267.

¹⁰BROUMOVÁ, A., *Ochrana osobnosti a zavinění škůdce*. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-osobnosti-a-zavineni-skudce-94283.html>.

¹¹KNAP, K., ŠVESTKA, J.. *Ochrana osobnosti v československém občanském právu*. Vyd. 1. Praha: Orbis, 1969. s. 107.

Škoda byla v době vzniku zákoníku chápána jako jakási forma poruchy majetkových vztahů nebo na majetkové stránce jiných chráněných vztahů. Pod pojem škoda nebylo možné podřadit žádnou jinou újmu než újmu projevenou v majetkovém stavu postiženého, tedy nemajetkovou újmu sem nelze uvést.¹²

Nemajetkovou újmu v občanském zákoníku z roku 1964 Doc. Švestka vykládá: „*Jde tedy o újmy způsobené zásahem do ryze osobněprávních vztahů postiženého subjektu, jako je např. čest občana, jeho zdraví a život, autorství atp.*“¹³ Lze tedy popsat nemajetkovou újmu slovy, že její vznik je podmíněn zásahem do osobnostně-právních vztahů, kterým není nikterak způsobena majetková škoda, uvedení do původního stavu je mnohdy přímo nemožné a vyčíslení takové újmy v penězích je zpravidla také nereálné. Poškozeným náleží právo na určitou peněžní částku (zadostiučinění), kterou ovšem nelze nazývat jako „*náhradu*“ za nemajetkovou újmu, jelikož tím není nahrazena vytrpěná újma, nýbrž jen určitým způsobem zmírněna.

Pokud jde o bolestné, mohlo být poskytováno za bolest způsobenou poškozením na zdraví, léčením nebo odstraňováním jeho následků, čili při zranění, léčení nebo odstraňování následků.¹⁴ Za dobu léčení je považována nejen doba provedení ošetření a dalších léčebných zákroků, ale i doba mezi nimi. „*Při posuzování nároků souvisejících s ublížením na zdraví třeba mít na zřeteli, že podle občanského zákoníku (§ 444) možno odškodnit bolest i při hodnocení nižším než 30 bodů.*“¹⁵

Zadostiučinění ve formě peněžní částky je ovšem poskytnuto jen pro případ zmírnění vytrpěné bolesti a při ztížení společenského uplatnění. V ostatních případech nemajetkové újmy nebylo zadostiučinění, po vzoru ostatních socialistických občanských úprav, přiznáno.¹⁶

¹²ŠVESTKA, J. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1966. s. 86.

¹³ŠVESTKA, J. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1966. s. 93.

¹⁴BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M. *Náhrada škody*. Vyd. 2. Praha: Linde Praha a. s. 1997. ISBN 80-7201-069-7. s. 132.

¹⁵BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M. *Náhrada škody*. Vyd. 2. Praha: Linde Praha a. s. 1997. ISBN 80-7201-069-7. s. 132.

¹⁶BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M. *Náhrada škody*. Vyd. 2. Praha: Linde Praha a. s. 1997. ISBN 80-7201-069-7. s. 97.

Uplatnění práva na ochranu dle ust. § 13¹⁷ občanského zákoníku nezanikalo uplynutím doby, protože ta nebyla stanovena, a jelikož tato práva nebyla považována za práva majetková, ani se nepromlčovala.¹⁸

Způsoby ochrany osobnosti, jaké mohly být poskytnuty poškozenému, rozčlením na tři typy. Jedním z nich bylo domožení se upuštění od pokračování neoprávněných zásahů do právem chráněných zájmů.¹⁹ Dojde tím k zákazu takového zásahu prostřednictvím zdržovací žaloby. Druhým způsobem byl požadavek na odstranění následků vzniklých neoprávněným zásahem, a to obnovením původního stavu. A třetím způsobem, o kterém rozhodoval soud, bylo přiměřené zadostiučinění. To mohlo mít podobu např. veřejné omluvy, ale nebyla vyloučena ani forma peněžní částky, ta byla ovšem velmi výjimečná.²⁰

1.1.5 Nový občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen NOZ) účinný od 1. 1. 2014 oproti předchozí úpravě výklad nemajetkové újmy poněkud rozšířil, a to především proto, že se problematice věnuje daleko podrobněji než OZ, samozřejmě ale došlo i k některým změnám. Oproti předchozí úpravě se rozlišuje režim deliktů a kontraktů (smluvní), další významnou změnou je zrušení samostatné právní úpravy odpovědnosti za škodu v obchodním zákoníku a její vložení do NOZu.²¹ NOZ se stal subsidiární úpravou pro získání všech odpovědí na otázky týkající se majetkové i nemajetkové újmy, jestliže pro odpověď nepostačují některé zvláštní právní předpisy.

Úprava nemajetkové újmy v NOZu je tématem celé práce, kterou postupně představím v následujících kapitolách a podkapitolách.

¹⁷Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 13: (1) Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.

(2) Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

(3) Výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.

¹⁸KNAPP, V., LUBY, Š. Československé právo občanské. Vyd.2. Praha: Orbis, 1974. s. 226.

¹⁹KNAPP, V., LUBY, Š. Československé právo občanské. Vyd.2. Praha: Orbis, 1974. s. 227.

²⁰KNAPP, V., LUBY, Š. Československé právo občanské. Vyd.2. Praha: Orbis, 1974. s. 227-228.

²¹ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 11.

1.2 Vymezení pojmů majetková a nemajetková újma

Dříve než se výkladem nemajetkové újmy začnu zabývat podrobněji, je zapotřebí nejprve přednést komplexní problematiku obecněji a upozornit na odlišnosti mezi majetkovou a nemajetkovou újmu. Pod slovem újma je skryta jak majetková újma nazývaná škoda, tak nemajetková újma, čili můžeme ji chápat jako újmu na fyzické integritě člověka, na osobnostních právech a stejně tak i na majetku, která je konkrétněji nazývána, jak již bylo řečeno, pojmem škoda. Podmínkou je, že statky, které byly dotčeny, musí být právem chráněny.

1.2.1 Majetková újma

Pod pojmem škoda si můžeme představit veškerou újmu spáchanou na majetku poškozeného a vyčíslitelnou v penězích.²² Rozdílem oproti předchozí úpravě je, že se v první řadě upřednostňuje před finančním odškodněním uvedení do předešlého stavu, teprve není-li možné tak učinit, uhradí se škoda v penězích.²³ Soud se může od naturální restituce, jak je označováno uvedení do předešlého stavu, odchýlit tehdy, požádá-li poškozený primárně o finanční odškodnění, anebo pokud není reálně možné a účelné, aby se uskutečnila náhrada škody prostřednictvím naturální restituce. Soud už sice nemá povinnost zkoumat, zda uvedení do předešlého stavu je dobře možné a účelné či není, to ovšem neznamená, že by byl o takovou povinnost zcela připraven. Nadále je mu svěřena pravomoc zkoumat účelnost takové náhrady škody.²⁴

Zatímco újma na jmění musí být ze zákona hrazena vždy, nemajetková újma tak jasné pravidlo nemá. Nemajetková újma je o něco komplikovanější, jelikož povinnost uhradit újmu osobní, újmu na své svobodě, důstojnosti nebo osobnostních právech musí být hrazena vždy. Zbylá nemajetková újma se hradí tehdy, stanoví-li tak explicitně zákon, nebo jestliže si to strany výslovně sjednají.²⁵

²²KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-027-7. s. 39.

²³Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2951 odst. 1.

²⁴BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG. 2013. ISBN 978-80-7263-819-2. s. 333.

²⁵Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2894.

1.3 Nemajetková újma

Zjednodušeně lze říci, že majetkovou újmu je každá ztráta na majetku a nemajetkovou je každá újma, která nepředstavuje újmu na majetku. Taková definice samozřejmě není dostačující a především správná, je zapotřebí podrobnějšího výkladu pro vymezení nemajetkové újmy. Ta nastane tehdy, dojde-li k neoprávněnému zásahu do osobnostních práv člověka, a to do jeho soukromí, zdraví, cti, důstojnosti, vážnosti či dobré pověsti a mnoha dalších, či do jiných nehmotných statků, které jsou právem chráněny. Tedy vždy musí dojít k protiprávnímu jednání, aby mohla vzniknout nemajetková újma. Újmu, ať už majetkovou či nemajetkovou, můžeme vymezit slovy profesora Eliáše: „*Újmu můžeme vymezit jako ztrátu, kterou někdo utrpí na statku chráněném právem – tedy takovou ztrátu, kterou právo uzná za hodnou nápravy.*“²⁶

Teorii, že nemajetkovou újmu je všechna ta, která se neprojeví úbytkem na majetkových právech, lze vyvrátit jednoduchým tvrzením a to tak, že následky nemajetkové újmy, například újma nastalá poškozením dobré pověsti, mnohdy způsobí tak závažné následky, že se snadno může projevit i v úbytku majetku, případně jeho stagnaci oproti předpokládanému vzrůstu.²⁷

Nemajetková újma musí být odčiněna poskytnutím přiměřeného zadostiučinění, plně vyvažujícího způsobenou újmu.²⁸ Použití slova „*vyvažující*“ není náhodné, nýbrž zcela záměrné, a to z toho důvodu, že nemajetková újma nemůže být nikdy zcela nahrazena. Prostřednictvím zadostiučinění dojde pouze k vyvážení způsobené újmy s ohledem na všechny okolnosti.

1.4 Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy

Nový občanský zákoník přinesl novinku v oblasti náhrady újmy, zatímco do 31. 12. 2013 byly předpoklady pro náhradu újmy upraveny hned ve třech zákonících, a to občanském, obchodním a v zákoníku práce, přičemž jejich úprava náhrady újmy byla v mnohém odlišná, nyní úpravu najdeme jen v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁶ELIÁŠ, K., a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. ISBN 978-80-7478-013-4. s. 259.

²⁷ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 116.

²⁸KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-027-7. s. 40.

Zvlášť obtížná a komplikovaná byla za účinnosti OZ problematika vymezení předpokladů pro náhradu škody. Jestliže došlo k porušení povinnosti ze smlouvy, muselo se nejprve určit, jakému režimu podléhá. Poté, dospělo-li se k závěru, že smlouva podléhá obchodnímu zákoníku, bylo nezbytné zjistit, zda smluvní strana, která povinnost porušila, je podnikatelem či nikoli. Tento údaj bylo velmi důležité zjistit, jelikož pokud by porušující smluvní strana nespadala mezi podnikatele, nebylo možné na tento vztah aplikovat obchodní zákoník.²⁹ Tento často velmi spleťitý a dlouhodobý proces zjišťování odpovídajících právních úprav pro daný případ byl také velmi nákladný.

Náhrada nemajetkové újmy nebyla v předchozí úpravě taktéž upravena zrovna šťastně, přesto však zdárněji než náhrada škody. Náhrada nemajetkové újmy byla zakotvena pouze v občanském zákoníku, ovšem na dvou místech, jednak v oblasti týkající se náhrady škody a jednak v oblasti ochrany osobnosti. Díky tomu se nezdálo, že poškozený vedl současně dvě řízení.

Soudobá právní úprava náhrady újmy je podstatně přehlednější. Nyní již není zapotřebí rozlišovat, zda je škůdcem podnikatel, zda se jedná o újmu majetkovou či nemajetkovou a podobně, a to jen proto, že se vždy aplikuje totéž ustanovení, a tím je § 2894 pro nemajetkovou újmu konkrétně odst. 2.

Členění, které NOZ zachovává, je rozlišování, zda újma nastala porušením zákonné povinnosti či smluvní povinnosti. Jestliže dojde k porušení zákonné povinnosti, zkoumá se, zda škůdce poškodil či ohrozil práva druhé osoby zaviněným porušením zákonné povinnosti, čili musí být prokázána existence zavinění škůdce.³⁰ Pokud došlo k porušení smluvní povinnosti, jsou pravidla pro vznik povinnosti nahradit újmu výrazně přísnější, protože pak povinnost vzniká i bez zavinění, jediným způsobem, jakým se jí lze zprostit, jsou zákonné liberační důvody.³¹ Zásadním rozdílem a změnou v NOZ je právě rozlišování mezi porušením smluvní povinnosti, nezávislé na zavinění, a zákonné povinnosti, u které je vyžadováno zavinění.

²⁹ELIÁŠ, K., a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. ISBN 978-80-7478-013-4. s. 258.

³⁰Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2910.

³¹Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2913.

Porušení smluvní povinnosti je chápáno jako narušení bližšího vztahu založeného na důvěře ve včasné a řádné plnění, a tak není s podivem, že takové porušení je postiženo přísnější povinností k náhradě újmy.³²

Rozlišování, zda došlo k porušení zákonné povinnosti či povinnosti smluvní, je formulováno jako posouzení, o jaký náhradový režim se jedná, zda o režim delikttní (zákonná povinnost) nebo režim kontraktní náhrady (smluvní povinnost). Dle mého názoru můžeme tvrdit, že se jedná o zjednodušení oproti předchozí úpravě, kdy muselo docházet ke zvažování, zda kauza patří do oblasti práva občanského, obchodního či pracovního. Je sice pravdou, že tím byl rovnou zvolen i náhradový režim, ale mne se zdá snazší rozlišit, zda jde o porušení smluvní či zákonné povinnosti, a na základě toho pak určit režim delikttní či kontraktní.

Vznik povinnosti k náhradě újmy v případě protiprávního jednání ovšem není jediným možným právním následkem, dalšími variantami, které mohou nastat po spáchání protiprávního činu, je vznik odpovědnosti trestní, správní nebo disciplinární.³³

V případě, že újma skutečně nastane, je zapotřebí určit, kdy došlo k jednání, které je v rozporu s povinností, a to z důvodu použití správné právní úpravy. Jestliže došlo k porušení povinnosti v období do dne 31. 12. 2013, musí být použita právní úprava občanského zákoníku z roku 1964 či obchodního zákoníku z roku 1991. To neplatí ovšem bezvýhradně, pokud soud o náhradě újmy způsobené za účinnosti staré právní úpravy porušením povinnosti stanovené též starou právní úpravou nerozhodl do dne nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, tedy ke dni 1. 1. 2014, může přiznat náhradu nemajetkové újmy dle NOZ, pokud existují mimořádné důvody zvláštního zřetele hodné a poškozený to sám navrhne.³⁴

1.4.1 Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy porušením zákonné povinnosti

V případě porušení povinnosti stanovené zákonem je nezbytná existence těchto čtyř předpokladů: vznik újmy, protiprávní čin, příčinná souvislost a v neposlední

³²ELIÁŠ, K., a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. ISBN 978-80-7478-013-4. s. 261.

³³ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 10.

³⁴ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 10.

řadě ještě zavinění. Úkolem poškozeného je prokázat vznik újmy v důsledku spáchání protiprávního činu a příčinnou souvislost mezi protiprávním činem vykonaným škůdcem a újmou tím nastalou poškozenému. Zavinění není třeba dokazovat, jelikož to se presumuje ve formě nedbalostní.³⁵ Při porušení zákonné povinnosti se rozlišují dvě skutkové podstaty.³⁶ V případě první skutkové podstaty dojde k přímému zásahu do absolutních práv a k následnému vzniku újmy, přičemž absolutními právy jsou osobnostní práva, věcná práva a práva k nehmotným statkům. Dojde-li k zásahu do absolutních práv, nerozlišujeme, zda do osobnostních, majetkových či práv k nehmotným statkům, ale působí vždy vůči každému, což je odlišením od relativních práv, která působí jen mezi stranami.³⁷ „*Toto pojetí následuje úpravu § 823 německého občanského zákoníku, ale i některých dalších (např. nizozemský občanský zákoník přejímá v čl. 6:163 pravidlo § 823 odst. 2 BGB, když stanoví, že povinnost k náhradě škody nevzniká, nesměřuje-li účel porušené normy k ochraně před tou škodou, kterou poškozený utrpěl).*“³⁸

„*V případě druhé skutkové podstaty je zapotřebí nejprve zjistit, jaký je ochranný účel právní normy.*“³⁹ Přičemž je tedy zapotřebí zjistit koho, jak a proti čemu má chránit.⁴⁰ Výklad druhé skutkové podstaty, že dojde k zasažení jiného práva než absolutního, není správný. Hlavním rozdílem mezi první a druhou skutkovou podstatou je to, že lze odškodnit i jinou ztrátu (újmu) než jen na absolutním právu a že lze odškodnit i prostou ekonomickou škodu.⁴¹ Druhá skutková podstata je, jednoduše řečeno, rozsáhlejší a je připravena jít vstříc dalšímu rozvoji ochranných právních norem.

K některým předpokladům, výše specifikovaným, je třeba uvést následující poznatky, které je nezbytné mít na paměti. Užší souvislostí mezi újmou a protiprávností je příčinná souvislost, též ji lze vystihnout vzájemným vztahem

³⁵Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2911 a § 2912.

³⁶Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2910.

³⁷ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 1029.

³⁸ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 1029.

³⁹BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG. 2013. ISBN 978-80-7263-819-2. s. 332.

⁴⁰ELIÁŠ, K., a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. ISBN 978-80-7478-013-4. s. 262.

⁴¹HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1548.

mezi újmou a protiprávním činem. Protiprávním činem je chápán takový čin, který je v rozporu se zákonem, jinými slovy musí vést k porušení účelu právní normy. V první i druhé skutkové větě § 2910 NOZ je nezbytným předpokladem zavinění, které můžeme vykládat jako osobní odpovědnost člověka za vlastní jednání. Nejběžnější definicí zavinění je psychický, též vnitřní, vztah škůdce k vlastnímu jednání, které je v rozporu s objektivním právem, a k újmě, která je výsledkem celého jednání, přičemž je celé založeno na spojení prvků vědění a vůle, jinými slovy složky rozumové a volní.⁴² Ovšem tato definice není zcela výstižná, pokud hovoříme o nedbalostním zavinění, kdy se pravděpodobně nejedná o psychický stav k následku, a to z toho důvodu, že škůdci není známa možnost způsobit újmu.

1.4.2 Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy porušením smluvní povinnosti

Jak již bylo řečeno, zásadním rozdílem oproti situaci, kdy dojde k porušení zákona, je, že není podmínkou zavinění škůdce, hovoříme o tzv. objektivní odpovědnosti. Zbavit se povinnosti k náhradě újmy je možné tehdy, přednese-li škůdce liberační důvody, jimiž se lze zprostit své povinnosti k náhradě. Tato úprava má blíže ke starému obchodnímu zákoníku v § 373 a násl. než k OZ, jelikož touto úpravou zcela podryla jednotné pojetí civilního deliktu vyplývající z § 420 občanského zákoníku z roku 1964.⁴³ Smluvní strany si mohou ujednat, že překážka, která by jinak liberovala škůdce od povinnosti nahradit újmu, musí být překonána navzdory všem obtížím. Pokud by se to přesto nepodařilo, vzniká povinnost újmu nahradit.⁴⁴ Liberačními důvody jsou mimořádně nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky, vzniklé nezávisle na vůli škůdce. Všechny zmíněné zákonné znaky musí být splněny kumulativně, aby se jednalo o liberační důvod.

Pokud jde o znak týkající se překážky vzniklé nezávisle na vůli škůdce, je zapotřebí být si vědom, že tomu tak není doslovně. Nezávisle na vůli škůdce znamená, že se jedná o překážku, která je mimo sféru kontroly dlužníka.⁴⁵

⁴²ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Academia, 1966, s. 117.

⁴³ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Academia, 1966, s. 117.

⁴⁴Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2913.

⁴⁵HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1573.

Obvykle je jimi myšlena vyšší moc, tzv. vis maior, kterou je například živelná pohroma, válka nebo jiná společenská událost či různá jednání třetích osob, jako je generální stávka. Pokud jde o pojem nepředvídatelnosti překážky, nesmí mít škůdce v době uzavření smlouvy žádné povědomí o možnosti, že by daná překážka mohla nastat. Za nepřekonatelnou překážku je považována teprve taková překážka, kterou i při vynaložení veškerého úsilí nelze překonat, jestliže ji lze splnit za ztížených podmínek, s vyššími náklady či za pomoci jiné osoby a podobně, nejedná se o překážku nepřekonatelnou.

K liberačním důvodům se nepřihlíží tehdy, pokud překážka pochází z osobních poměrů škůdce, vznikla-li teprve tehdy, když už byl škůdce v prodlení se splněním smlouvené povinnosti, nebo bylo-li ve smlouvě výslovně sjednáno, že je škůdce povinen překážku překonat.⁴⁶

Povinnosti, které si ve smlouvě sjednáme, mohou být libovolné na vůli stran. K tomu, aby jejich porušení založilo povinnost k náhradě újmy, není rozhodující, zda sloužily ke splnění účelu smlouvy či k její pouhé podpoře. Novinkou je možnost, aby účel sjednané povinnosti přesahoval smlouvu, případně aby byl ve prospěch třetí osoby, která není smluvní stranou. Jestliže má třetí osoba zájem na jejím splnění, může v případě porušení požadovat náhradu.

Újma na jmění je v oblasti smluvní náhrady používána velice často, avšak to neznamená, že by byla nemajetková újma vyloučena. Existují smlouvy, v nichž je majetkový prospěch méně důležitý a naopak je upřednostňována náhrada nemajetkové újmy. Umožněna jsou i smluvní ujednání, kterými může být rozšířena zákonná povinnost k náhradě nemajetkové újmy.

1.4.3 Příčinná souvislost

K předpokladu výše specifikovanému je třeba uvést následující poznatky, které je nezbytné mít na paměti. Nejlépe vystihující je výklad, že jde o poměr mezi újmou (následkem) a protiprávním jednáním (příčinou), též lze příčinnou souvislost vystihnout vzájemným vztahem mezi újmou a protiprávním činem. Újma musí být následkem porušení zákona či smluvní povinnosti, aby došlo ke vzniku příčinné souvislosti, a tím k naplnění jednoho z předpokladů pro vznik náhrady

⁴⁶HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1575.

povinnosti. Soudy při svém rozhodování vyžadují bezpečné zjištění, je zapotřebí, aby existovala praktická jistota.⁴⁷ V řízení musí soud posoudit, zda provedená skutková zjištění skutečně prokazují existenci vzájemného poměru mezi příčinou a následkem. Povinností poškozeného je prokázat příčinnou souvislost, aby mu náleželo právo na náhradu, ovšem jestliže příčinnou souvislost neprokáže, pak právo na náhradu újmy nevzniká. Soudy se ale nemusí striktně držet povinnosti poškozeného prokázat příčinnou souvislost, což je podloženo nálezem Ústavního soudu, který uvedl, že soud může ve skutkově složitějších případech poškozeným umožnit jistá ulehčení v prokazování příčinné souvislosti.⁴⁸

Při pátrání nad příčinnou souvislostí neboli kauzalitou musíme postup rozdělit do dvou fází. Nejprve musíme dospět k závěru, že škůdce svým porušením zákona či smluvní povinnosti skutečně způsobil újmu. Pak můžeme přistoupit k druhé fázi, v níž se hodnotí vztah mezi porušením povinnosti a vznikem újmy, a to řadou různých úvah. Zatímco v jednoduchých případech postačí poznatek, že jasným porušením povinnosti došlo ke vzniku újmy, u řady komplikovanějších případů je zapotřebí nalézt skutečnou příčinu, která měla za následek vznik újmy.⁴⁹ Může docházet k tzv. řetězení příčin a následků, což znamená působení většího počtu příčin, na něž navazují další a další následky. Není tedy vyloučen postupný nástup příčin, které působí souběžně či se časově prolínají, a následků, jež jsou ve vzájemném vztahu ke vzniklé újmě. Již u prvotní příčiny však musí existovat věcná souvislost se vznikem újmy, u níž lze důvodně dovodit, že byla schopna způsobit následek.

Ze všech příčin, které vedly ke vzniku újmy, je soud povinen nalézt tu, s níž právo spojuje povinnost nahradit vzniklou újmu, a ta se stane právně relevantní příčinou. Dále je zapotřebí rozpoznat, zda by újma vznikla i bez existence dané příčiny nebo nikoli. Vždy je ale zapotřebí nalézt alespoň jednu z hlavních příčin vzniku újmy.

V novém občanském zákoníku je výslovně řešena situace, v níž je za způsobení újmy obviněn větší počet osob, kdy se každá osoba dopustila určitého protiprávního činu, z nichž každý mohl bezesporu způsobit následek, ale nelze určit, který z nich újmu skutečně způsobil. Zmíněnou situaci upravuje ustanovení

⁴⁷Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 25 Cdo 508/2005.

⁴⁸Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008 sp. zn. I. ÚS 1919/08.

⁴⁹Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05.

§ 2915 odst. 1, jenž zakotvuje solidární povinnost k náhradě újmy, čili škůdci jsou zavázáni k povinnosti hradit náhradu újmy společně a nerozdílně.

Dalším pojmem, který s kauzalitou souvisí, je tzv. adekvátní příčinná souvislost. Ta není žádnou novinkou a v podstatě v nezměněné podobě je převzata ze staré úpravy. Jestliže v důsledku obvyklého průběhu věci a životních zkušeností vedlo dané porušení povinnosti objektivně ke vzniku újmy, hovoříme o existenci adekvátní příčinné souvislosti.⁵⁰ Ta je ovšem využívána pouze v omezené míře a brzděna ustanovením § 2910 větou první. Z ní vyplývá, že zdravý člověka je vždy maximálně chráněno, takže dojde-li porušením povinnosti k neadekvátnímu následku u poškozeného, škůdce není zbaven příčinné souvislosti.

1.4.4 Zavinění

Jak již bylo zmíněno, zaviněním se rozumí vnitřní vztah škůdce ke způsobenému následku. Zavinění lze též vysvětlit jako vztah k jednání, které bezprostředně vedlo ke vzniku újmy. Předpokládaná existence nevědomé nedbalosti při subjektivní odpovědnosti znamená, že se jedná o nejmírnější formu zavinění, kdy škůdce vědět měl a mohl o možnosti způsobit svým jednáním újmu vzhledem ke všem poměrům a okolnostem. Zavinění je předpokladem vyžadovaným ke vzniku odpovědnosti za újmu způsobenou porušením zákona a označuje se souslovím subjektivní odpovědnost.⁵¹ Nedbalostní zavinění se presumuje ve formě vědomé i nevědomé, což je novinkou oproti staré úpravě, která presumovala pouze vědomou nedbalost. Nedbalostní zavinění nastane teprve tehdy, je-li prokázána újma, porušení právní povinnosti a existence příčinné souvislosti.⁵²

Zavinění je tedy u subjektivní odpovědnosti jednou z podmínek vzniku povinnosti k náhradě újmy, což je rozdíl oproti starému občanskému zákoníku, kdy zavinění bylo teprve exkulpačním důkazem.⁵³ Jinými slovy jeho existence či neexistence se prokazovala teprve tehdy, docházelo-li k prokazování nevinu škůdce.

⁵⁰ELIÁŠ, K., a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. ISBN 978-80-7478-013-4. s. 263.

⁵¹NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. s. 30.

⁵²ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 27.

⁵³ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 1029.

1.4.5 Škůdce

Osobou škůdce může být jak fyzická osoba, tak právnická osoba, ale musí být způsobilá nést odpovědnost za své protiprávní jednání, čímž jí vzniká povinnost k náhradě újmy.

Fyzická osoba je schopna nést odpovědnost za své jednání, pokud je schopna jej ovládnout a posoudit. Osoba není zbavena své odpovědnosti, jestliže sama sebe přivede do stavu, v němž by jinak odpovědná za své činy nebyla. Pokud se škůdce do stavu, v němž je zbaven schopnosti ovládací i rozpoznávací, neuvedl sám, jsou s ním společně a nerozdílně na základě solidární odpovědnosti zavázány i osoby, které ho do takového stavu přivedly.

Předpoklady pro vznik deliktní odpovědnosti u fyzických osob je existence intelektuální složky a volní složky. Intelektuální složku lze vysvětlit jako způsobilost člověka rozpoznat, že jednání, které činí, je protiprávní, a schopnost vzít na vědomí následky jednáním způsobené. Volní složka spočívá ve schopnosti člověka své chování ovládnout. Nezřídka ovšem nastává situace, kdy je škůdce nezletilý nebo postižen duševní poruchou, pak dochází k prověřování obou složek – a jestliže některé nejasnosti zůstávají neosvětleny, přistupuje se ke zpracování posudku.

1.4.6 Okolnosti vylučující protiprávnost

Okolnostmi vylučujícími protiprávnost, které výslovně upravuje NOZ, jsou nutná obrana a krajní nouze, jež jsou zároveň nejčastějšími instituty vylučujícími protiprávnost. Ovšem nejedná se o taxativní výčet, dalšími možnými okolnostmi jsou plnění právní povinnosti, výkon práva, zadržení podezřelého a jiné. Povinnost k prokázání splnění podmínek vylučujících protiprávnost náleží škůdci.⁵⁴

Nemožnou je situace, kdy jedna osoba bude konat takovým způsobem, kterým bude vyloučena protiprávnost takového jednání, a druhá osoba, která by se odvolávala na jinou okolnost vylučující protiprávnost. Musí být zohledněna řada okolností souvisejících s předmětnou situací včetně prověření, zda byly využity

⁵⁴ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 61.

všechny jiné možné prostředky, aby se dospělo k spravedlivému závěru, které ze stran bude přiznáno, že jednala způsobem vylučujícím protiprávnost.

1.5 Nemajetková újma vzniklá právnícké osobě

Ačkoli to není příliš časté, může vzniknout nemajetková újma i právnícké osobě jako spolku, korporaci, hnutí, ale i jiným formám právnícké osoby. Ty pocítí nemajetkovou újmu tehdy, dojde-li k zásahu do jinak definovaných hodnot či složek nemajetkové povahy.⁵⁵ Nejčastějšími nároky na přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu je statisticky dle judikatury Nejvyššího soudu nemajetková újma způsobená nepřiměřenou délkou řízení.⁵⁶ Díky tomu, že vůle právníckých osob je utvářena prostřednictvím fyzických osob, tak mezi těmito fyzickými osobami a danou právníckou osobou vznikají blízké zájmové vazby a poměry mezi nimi se vzájemně dotýkají. Z toho můžeme vyvodit, že základem nemajetkové újmy právnícké osoby jsou skutečnosti vztahující se k ní jako samostatnému právnímu celku. Zároveň musí být zohledněno i příkoří nastalé výkonem veřejné moci u fyzických osob, které se podílí na činnosti právnícké osoby a které se projeví v nemajetkové újmě právnícké osoby. Z těchto skutečností vychází i Nejvyšší soud ČR, který se hlásí k závěrům vycházejícím z judikatury ESLP.

Jak tedy vyplývá z ustanovení § 161 až 167 NOZ, za právníckou osobu musí vždy jednat určitá fyzická osoba, a proto je právnícká osoba vždy odpovědná za protiprávní čin, který učinila fyzická osoba při plnění svých úkolů jako člen voleného orgánu, zaměstnanec či její zástupce.⁵⁷

Ochranou osobnosti právnícké osoby se rozumí situace, kdy nedovoleným zásahem byla dotčena osobnost člověka, a tím byla zasažena též činnost člověka v právnícké osobě. Tato úprava dle slov důvodové zprávy je shodná s § 14 OZ a v souladu s intencemi věcného záměru zákonného pojetí, když právnícká osoba má možnost vystoupit na obranu dotčeného, je-li mrtev, nemohoucí nebo s přivolením

⁵⁵KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-027-7. s. 56.

⁵⁶KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-027-7. s. 56.

⁵⁷ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 16.

dotčené fyzické osoby.⁵⁸ Právnícká osoba tak však může učinit pouze v případech, kdy dotčená osoba je nemohoucí, mrtva či dala-li přivolení. Další podmínkou aktivní legitimace právnické osoby je, že zásah se musel přímo dotknout činnosti poškozené osoby v právnické osobě.⁵⁹

Pokud jde o stanovení výše zadostiučinění pro právnickou osobu, je třeba mít na vědomí, že újma způsobená právnické osobě nemusí být automaticky nižší než u fyzických osob, ovšem vždy je zapotřebí přihlídnout ke konkrétnímu případu a jeho zvláštnostem.

⁵⁸ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 103.

⁵⁹ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 103.

2 Nemajetková újma v běžném životě

Nemajetková újma se může projevit v řadě běžných situací, které nás v životě potkají. Nastínila bych jen několik málo příkladů, které, dle mého názoru, patří k těm nejzajímavějším.

2.1 Nemajetková újma při narušení dovolené

Náhrada nemajetkové újmy za narušení dovolené je upravena v ust. § 2543 NOZ, podle kterého uhradí pořadatel zájezdu cestujícímu tzv. ztrátu na radosti z dovolené, mimo případné škody na majetku. Tato úprava byla zařazena do nového občanského zákoníku po vzoru několika členských států EU. K úhradě újmy dochází zejména v případě, že pořadatel nesplnil sjednané služby – a to natolik podstatně, že došlo ke zmaření samotného účelu dovolené⁶⁰ či k jejímu podstatnému zkrácení. Díky demonstrativnímu výčtu případů narušení dovolené je ponechán velký prostor pro vlastní uvážení každého rozhodujícího soudce, zda jde o narušení či nikoli. Takovými situacemi je kupříkladu ubytování v nevyhovujícím hotelu, několikadenní uvíznutí na letišti a jiné zásadní narušení dovolené. Samozřejmě sem nemůžeme zařadit situace jako je hodinové zpoždění, příliš hluční hosté hotelu, prudký vstup do moře nebo špatné počasí. Obdobné stížnosti, které neznačí žádné podstatné porušení povinnosti, k jejímuž splnění se pořadatel zájezdu zavázal, jsou odmítány.

Jelikož tomuto tématu je věnováno pouze jedno ustanovení v občanském zákoníku, lze postupovat v souladu s čl. 5 Směrnice,⁶¹ jenž uvádí předpoklady, za jejichž existence se pořadatel dovolené může zbavit povinnosti k náhradě vzniklé nemajetkové újmy za narušení dovolené. Těmi je zásah vyšší moci či události, kterou pořadatel nemohl předpokládat ani ji překonat,⁶² dále dojde-li k újmě v důsledku činnosti zákazníka, případně třetí osoby, která nikterak nesouvisí s poskytováním dohodnutých služeb na základě smlouvy a jedná se o činnost nepřekonatelnou a nepředvídatelnou.

⁶⁰ŠVEC, M., *Náhrada újmy z narušení dovolené*. Dostupné z:

<http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-ujmy-z-naruseni-dovolene-95362.html>.

⁶¹Směrnice Rady č. 90/314/EHS o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy.

⁶²ŠVEC, M., *Náhrada újmy z narušení dovolené*. Dostupné z:

<http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-ujmy-z-naruseni-dovolene-95362.html>.

Důvodová zpráva ve své liteře uvádí důvod zakotvení ustanovení o náhradě újmy za narušení dovolené slovy: „*Důvodem tohoto řešení je obvyklý účel zájezdu jako placené služby, kterou si cestující zajišťuje dostatečný odpočinek, zvláště jde-li o člověka, který se živí vlastní prací.*“⁶³ Dále důvodová zpráva uvádí, že musí být smyslem zájezdu naplnění jejího účelu, jakými jsou dovolená a odpočinek.⁶⁴ Toto ustanovení se tedy nevztahuje na různá školení, konference a jiné akce, u nichž není smyslem dovolená v tom významu, v jakém ji popisuje důvodová zpráva.

Ustanovení § 2543 NOZ je *lex specialis*⁶⁵ vůči obecné úpravě zadostiučinění pro případ újmy na osobnosti nebo na přirozených právech, neboli má předmětné ustanovení aplikační přednost.⁶⁶

Jestliže klient cestovní kanceláře odstoupí od smlouvy nebo uplatní právo z vady zájezdu, neznamená to, že by tím byl zbaven práva na náhradu ztráty z dovolené.⁶⁷ Pro výpočet výše náhrady za újmu z narušené dovolené nestanovuje dnešní právní úprava žádné měřítko či způsob výpočtu, bude se ale patrně vycházet z tzv. Frankfurtských tabulek, které jsou aplikovány v Německu i Rakousku, a je tedy dosti pravděpodobné jejich využívání i našimi soudy.⁶⁸

2.2 Nemajetková újma způsobená při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Ačkoli úprava nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem se nenachází v občanském zákoníku, domnívám se, že je vhodné se i o ní alespoň okrajově zmínit. Zakotvena je předmětná úprava v zákoně č. 82/1998 Sb., zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním

⁶³ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 923.

⁶⁴ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 923.

⁶⁵Pozn. „*lex specialis*“: speciální právní úprava mající k jiné obecnější právní úpravě podřízený charakter, obvykle upřesňuje určitou oblast.

⁶⁶ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 923.

⁶⁷ČURÍKOVÁ, P., *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku>.

⁶⁸ŠVEC, M., *Náhrada újmy z narušení dovolené*. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-ujmy-z-naruseni-dovolene-95362.html>.

postupem, a je uplatněna, je-li vydáno nezákonné rozhodnutí státním orgánem, orgánem územně samosprávného celku, nebo v případě jimi učiněného nesprávného úředního postupu. Stát nebo územně samosprávný celek může ovšem být škůdcem i v soukromoprávních vztazích, kde už by byl aplikován zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

2.2.1 Nesprávný úřední postup

Zákon výslovně nestanovuje, co považuje za nesprávný úřední postup, ale zakotvuje povinnost státu uhradit veškerou újmu takovým postupem způsobenou. Podle názoru autorů knihy *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci* je nesprávným úředním postupem, to je takové konání či nekonání orgánu veřejné moci, které v době výkonu veřejné moci není rozhodnutím a ani úředním postupem nikterak ovlivněno a které je zároveň v rozporu s právním řádem České republiky.⁶⁹

2.2.1.1 Nepřiměřená délka řízení

Nepřiměřenou délku řízení lze vyložit jako neučinění úkonu či nevydání rozhodnutí v zákonem stanovené anebo přiměřené lhůtě. Stala se také jedním z hlavních důvodů, kvůli kterému došlo k přijetí úpravy odpovědnosti státu za nemajetkovou újmu.

Neexistuje žádné univerzálně určené maximum délky řízení, to se posuzuje vždy individuálně u jednotlivých řízení. Pro posuzování nepřiměřenosti délky řízení se uplatňuje poměrování kritérií, kterými je složitost případu, chování poškozeného, postup příslušných orgánů a význam předmětu řízení pro poškozeného.

Nemajetková újma, vzniklá osobě v důsledku nepřiměřené délky řízení, spočívá především ve stavu nejistoty účastníka řízení, který provází poškozeného až do chvíle, kdy je vydáno konečné rozhodnutí. Pocit nejistoty z výsledku řízení pro účastníky znamená mnohdy velký tlak na psychiku, jelikož výsledné rozhodnutí pro něj může znamenat zásadní změnu v životě. Samozřejmě může spočívat i v řadě jiných následků, než je stav nejistoty, ale takové projevy už musí

⁶⁹KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-027-7. s. 71.

poškozený prokázat.⁷⁰ Můžeme sem zařadit narušení rodinných vztahů, poškození dobrého jména, snížení vážnosti společenského postavení a jiné.

Náhrada takto způsobené nemajetkové újmy je projevem odčinění stavu nejistoty, do něhož byl poškozený uveden a dlouhodobě v něm udržován. Kompenzován je tedy nejen zmíněný stav nejistoty, ale též s tím související právní postavení poškozeného.⁷¹

Nemajetkové újmě vzniklé v důsledku nepřiměřené délky řízení, spočívající ve stavu nejistoty a obavy z výsledku řízení, položil základní kámen Evropský soud pro lidská práva.⁷²

2.3 Náhrada nemajetkové újmy hrazená z povinného ručení

Náhrada nemajetkové újmy, vzniklá osobám blízkým obětem dopravních nehod, je pokryta povinným pojištěním vozidla, jak vyplývá z rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie. Pojišťovna je tedy povinna uhradit vzniklou nemajetkovou újmu v rámci povinného ručení, což vyplývá z výroku Soudního dvora, kde je stanoveno, že povinné pojištění se vztahuje na občanskoprávní odpovědnost za škodu, která byla způsobena v rámci provozu motorových vozidel, a musí zahrnovat i nemajetkovou újmu. Nemajetková újma může vzniknout nejen osobám blízkým obětí usmrcených při dopravních nehodách, ale vztahuje se i na jinou podobu nemajetkové újmy způsobenou provozem motorového vozidla, nemusí tedy dojít až k usmrcení, aby vznikla nemajetková újma hrazená z povinného ručení.⁷³

Soudní dvůr uvádí, že pod pojem škody na zdraví, které je hrazeno povinným pojištěním, spadá i každá újma vzniklá v důsledku neoprávněného zásahu do osobnostní integrity zahrnující fyzickou i psychickou újmu.⁷⁴ Soudní dvůr

⁷⁰KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-027-7. s. 54.

⁷¹Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010.

⁷²*Guillemin proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 27. 2. 1997, č. 19632/92.

⁷³Rozsudek SDEU ze dne 24. 10. 2012, *Katarína Haasová proti Rastislavu Petrikovi a Blance Holingové*, C-22/12.

⁷⁴*Pokud vnitrostátní právo umožňuje rodinným příslušníkům oběti dopravní nehody požadovat náhradu způsobené nemajetkové újmy, musí být tato újma kryta povinným pojištěním odpovědnosti*

rozhodoval v řízení pod sp. zn. C-22/12, Katarína Haasová proti Rastislavu Petrikovi a Blance Holingové, na žádost Krajského soudu v Prešově o rozhodnutí o předběžné otázce.⁷⁵ Žádost byla podávána v rámci česko-slovenského sporu o náhradu nemajetkové újmy, v němž se obětí dopravní nehody vzniklé na území České republiky stal slovenský občan zaviněním slovenského řidiče auta registrovaného na Slovensku. Pojišťovna se zdráhala s jejím vyplacením a odvolávala se na tamní právo, u něhož náhrada nemajetkové újmy osobám blízkým nespadá pod pojištění; z toho důvodu slovenský soud požádal o radu Soudní dvůr Evropské unie, který odpověděl shora popsáním vyjádřením.

za škodu způsobenou provozem motorového vozidla. Tisková zpráva č. 144/13. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-10/cp130144cs.pdf>.

⁷⁵KOREJTKO, A. *Soudní dvůr Evropské unie: Povinné pojištění občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla musí pokrývat náhradu nemajetkové újmy, kterou utrpěly osoby blízké obětí usmrcených při dopravních nehodách*: Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/soudni-dvur-evropske-unie-povinne-pojisteni-obcanskopravni-odpovednosti-za-skodu-zpusobenou-provozem-motoroveho-vozidla-musi-pokryvat-nahradu-nemajetkove-ujmy-kerou-utrpely-osoby-blizke-obeti-usmrcenych-pri-dopravnich-nehodach-93151.html>.

3 Nemajetková újma na přirozených právech

Náhradu nemajetkové újmy na přirozených právech nalezneme v novém občanském zákoníku v části věnující se závazkům z deliktů v oddíle třetím a pododdíle druhém, konkrétně v § 2956: „Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.“⁷⁶ Zákoník se velice rozsáhle věnuje právě náhradě újmy způsobené na přirozených právech, kam se řadí též újma na osobnostních právech.⁷⁷

3.1 Přirozená práva

Jak je patrné, zahrnuje ustanovení § 2956 jak náhradu škody čili majetkovou škodu, tak náhradu nemajetkové újmy, díky tomu se náhrada nemajetkové újmy stává součástí neoprávněných zásahů do osobnostního práva, konkrétně do části týkající se deliktů.⁷⁸ Pro bližší specifikování přirozených práv v první části zákona, jak je citováno v § 2956, uvádím § 19 NOZ: „(1) Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany. (2) Přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.“⁷⁹

„Návrh § 19 se inspirovuje slavným § 16 ABGB, nepřejímá jej však doslovně, protože doba osvícenského racionalismu, jemuž byl koncept § 16 ABGB podřízen, pomínula některá další relevantní hlediska.“⁸⁰

⁷⁶Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷⁷NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8., s. 41.

⁷⁸SVEJKOVSKÝ, J., Náhrada škody - závazky z deliktů. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 11, č. 5, s. 34-36.

⁷⁹Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁰ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 76.

Ustanovení odst. 1 zdůrazňuje existenční vazbu člověka na jeho vybavení přirozenými právy, díky nimž je vnímán jako fyzická osoba. O demonstrativní výčet přirozených práv se postaral § 81 NOZ.⁸¹ Výčet je demonstrativní z toho důvodu, že osobnost člověka v zákoně není chápána jako pouhý „přívěsek“ právní subjektivity, nýbrž jako důsledek osobnosti člověka.⁸²

3.1.1 Osobnostní práva

Osobnostními právy se rozumí práva, která nabývá každý člověk již narozením a která zanikají smrtí, jinými slovy – jsou neoddelitelně spjata s osobností každého člověka, přičemž jejich ochrana je zajištěna řadou právních předpisů, jako je občanský zákoník, Listina základních práv a svobod, ale i zákoník práce nebo řada mezinárodních úmluv. Osobnostní práva jsou právy nemajetkovými, jejichž předmětem jsou hodnoty tvořící fyzickou a morální jednotu osobnosti fyzické osoby.⁸³

Zásahem do osobnosti je myšleno totéž co zásahem do osobnostních práv fyzické osoby, přičemž oba můžeme co nejobecněji vysvětlit jako zásah do psychického stavu člověka. V rámci takového zásahu častokrát vznikne újma, která je způsobena narušením běžného psychického stavu a musí dosahovat takového rozsahu, intenzity, okolností a vyvolat takové dopady, že způsobí osobě závažnější osobní újmu.⁸⁴

Všeobecnost osobnostního práva můžeme spatřovat v sepiatosti osobnostních práv a fyzických osob. Osobnostní práva řadíme mezi absolutní práva spolu s právy věcnými a právy k nehmotným statkům. „*Pro absolutní práva platí, že mají do značné míry jasné ohraničení a třetí osoby tak mohou lépe rozpoznat oblast, do které nesmějí zasahovat.*“⁸⁵ Jedná se o práva související s tělesnou integritou, osobní svobodou, soukromím, ctí, důstojností, rodinným životem, postavením ve

⁸¹Pozn. § 81: „(1) *Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. (2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*“

⁸²ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 102.

⁸³KNAP, K., ŠVESTKA, J. *Ochrana osobnosti v československém občanském právu*. Vyd. 1. Praha: Orbis. 1969. s. 23.

⁸⁴NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. s. 20.

⁸⁵HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1546.

společnosti a právem žít v příznivém životním prostředí.⁸⁶ Jako zajímavost bych připomněla, jak již bylo zmíněno, že už Zákon dvanácti desek zakotvoval urážku na cti a za ni následující trest pro škůdce. Avšak vztahoval se pouze na skutkovou urážku, teprve prétorský edikt rozšířil výklad i o urážku slovní.⁸⁷

V NOZu jsou osobnostní práva zapracována do části první, hlavy druhé, dílu druhého nesoucí název fyzické osoby, oddíl šestý nazvaný osobnost člověka a je rozčleněn na dalších šest pododdílů, kterými jsou: *Všeobecná ustanovení, Podoba a soukromí, Právo na duševní a tělesnou integritu, Práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu, Nakládání s částmi lidského těla, Ochrana lidského těla po smrti*. S osobnostními právy se setkáváme i v oddílu pátém, který upravuje jméno a bydliště člověka.

Jedná se samozřejmě jen o demonstrativní výčet, může tedy nastat situace, že se člověk bude domáhat ochrany i jiného osobnostního práva.⁸⁸ Není reálné, aby vznikl seznam všech osobnostních práv, jelikož jejich rozsah se v průběhu času mění a neustále rozšiřuje, příkladem může být, že do poloviny 20. století nebyla poskytována ochrana fyzické osobě na utajení jejich osobních údajů, ovšem s rozvojem masového marketingu se stalo přiznání tohoto práva nezbytné kvůli agresivní politice obchodníků.

Za osobnostní práva označujeme jak práva na ochranu osobnosti, tak veškerá přirozená práva člověka. Faktem stále zůstává to, že nejdůležitějším právem je právo na život a zdraví, a to proto, že člověk je nedotknutelný a lidské tělo je pod právní ochranou i po smrti. Tehdy se ochrany osobnosti zemřelého může domáhat některá z osob zesnulému blízká. Rozsáhleji než jak tomu učinil OZ, vypracoval NOZ seznam osobnostních práv, označil za ně, kromě již zmíněných, i právo na podobu, čímž je myšleno, že nikdo nesmí použít ke zveřejnění fotografie nebo jiné vyobrazení osoby, která s tímto použitím nevyslovila souhlas. Dalším právem, jež stojí za zmínění, je právo na ochranu jména, které představuje právo jedince na to, aby jeho jméno nikdo jiný neoprávněně nepoužíval. Často

⁸⁶ČUŘÍKOVÁ, P., *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku>.

⁸⁷KNAP, K., ŠVESTKA, J. *Ochrana osobnosti v československém občanském právu*. Vyd. 1. Praha: Orbis. 1969. s. 27.

⁸⁸KNAP, K., ŠVESTKA, J. *Ochrana osobnosti v československém občanském právu*. Vyd. 1. Praha: Orbis. 1969. s. 21.

opomíjeným osobnostním právem je právo autorské, které je zpravidla vykládáno v rámci autorského zákona.

Právo na osobní svobodu je fyzickým osobám zajištěno zákazem omezování volnosti pohybu. Jestliže by přesto došlo k jejímu omezení, byla by takováto situace řešena jako trestný čin omezování osobní svobody a v rámci civilního řízení by se tím otevřela osobě omezené ve svých osobnostních právech možnost domáhat se přiměřeného zadostiučinění. Stejně tak jako právo na ochranu osobní svobody je chráněno i právo na tělesnou integritu, tedy nejen právem veřejným, ale i právem soukromým. Právo na soukromí a rodinný život zahrnuje, mimo jiné, i osobní údaje, kterými jsou datum narození, rodné číslo, adresa bydliště, majetkové poměry a další. Zároveň sem spadají projevy osobní svobody, kterými zase může být korespondence, poznámky, soukromé rozhovory a jiné. Typickým příkladem porušení práva na soukromí, konkrétně na projevy osobní svobody, byla kauza, kdy novinář bulvárního plátku svým objektivem zachytil obsah textové zprávy tehdejšího pana prezidenta Václava Klause, v níž se hanlivě vyjadřoval o taktéž tehdejším premiérovi vlády Miroslavu Topolánkovi, a takto pikantní text se bez zaváhání rozhodl zveřejnit.

Velice důležitým právem je právo na rodinný život, které zabraňuje sňatkům domluveným rodiči a uzavřeným proti vůli oddávajících. Stejně tak není dovoleno nutit matku k přenechání výchovy jejího dítěte jiné osobě. Velice širokým právem je i právo na ochranu cti a důstojnosti, poskytující osobě ochranu například před hodnotícími úsudky, které mohou snížit společenské postavení poškozeného.

Každá fyzická osoba může se svými osobnostními právy, konkrétně s jednotlivými dílčími hodnotami, nakládat libovolně, čímž se rozumí oprávnění je užívat, disponovat s nimi a ohradit se vůči každému neoprávněnému zásahu do osobnostních práv subjektem rovného postavení.

Závěrem bych poznamenala, že osobnostní práva jsou mimo jiné především práva nezczitelná a nezadatelná, a jelikož se jejich ochrana nepromlčuje, jsou tato práva časově neomezená.⁸⁹ Díky nepromlčitelnosti ochrany osobnostních práv může dojít k zahlcování soudů spory o poskytnutí ochrany osobnostních práv, která byla porušena před dlouhou dobou, a vzhledem k tomu, že žalovaná strana nese důkazní břemeno, je díky časovému odstupu dosti možné, že jej neunes.

⁸⁹Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.

Negativem soudních sporů týkajících se ochrany osobnosti je jejich až několikaleté vlečení, přičemž pravomocné rozsudky mají obvykle jen akademický význam a přiznaná částka v soudním řízení je v drtivé většině spíše jen symbolická. Dokonce bývávalo zvykem, že soudy nepřiznávaly poškozenému náhradu nákladů řízení, případně jim vyhověly jen z části, mohla pak tedy nastat situace, že si poškozený víceméně svou omluvu zaplatil. Judikaturou Ústavního soudu došlo ke změně této situace a soudy ve většině případů již náklady přiznávají. Právní úprava občanského zákoníku z roku 1964 výslovně ve svých ustanoveních neupravovala otázku promlčení osobnostních práv a držela se soudní judikatury,⁹⁰ která přiznávala jako nepromlčitelná jak práva všeobecná osobnostní, tak právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Ovšem s rokem 2008 došlo ke změně v důsledku zveřejnění rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, díky kterému došlo k obratu v právním názoru na tuto záležitost. Následně až do 31. 12. 2013 se náhrada nemajetkové újmy považovala za nárok majetkový, jenž se promlčí po uplynutí tří let.

3.2 Odpovědnost za neoprávněný zásah

V předchozích právních úpravách nebyl nárok na přiměřené zadostiučinění tak široký, jako je tomu nyní, ovšem existovaly speciální nároky, které byly přiznávány jen určitým osobnostním právům.⁹¹ „*Předchozí právní úprava OZ z roku 1964 upravovala výslovně čtyři prostředky ochrany osobnosti v § 13. Jednalo se o nárok zdržovací, odstraňovací, přiměřené zadostiučinění a náhradu nemajetkové újmy v penězích.*“⁹² Dle občanského zákoníku z roku 1964 byla odpovědnost za nemajetkovou újmu způsobenou neoprávněným zásahem do osobnostních práv nebo jejich ohrožením založena na objektivním principu. Díky

⁹⁰Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

⁹¹VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 214.

⁹²VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 214.

tomu se mnohdy vyskytovaly situace, kdy byly totožné nároky uplatňovány, a to jak z titulu ochrany osobnosti, tak i z titulu náhrady škody.⁹³

Tvůrci nového občanského zákoníku zakotvili v § 82 odst. 1 NOZ⁹⁴ pouhé dvě podoby nároků, kterých se může osoba domáhat, a těmi je nárok zdržovací a nárok odstraňovací. Zdržovacím nárokem se pochopitelně rozumí požadavek na zdržení se jednání, které ohrožuje či zasahuje do osobnostních práv. Nárokem odstraňovacím osoba poškozená požaduje po škůdci, aby odstranil závadný stav a obnovil stav původní, který existoval před zásahem do jeho osobnosti.

Mimo výše zmíněné upuštění od neoprávněného zásahu do osobnostních práv poškozeného a odstranění následku, může poškozený též požadovat, aby mu bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění, a to za určitých okolností i v penězích. Toto tvrzení je podloženo ustanovením § 2951 odst. 2,⁹⁵ z čehož vyplývá, že primárně musí být újma zajištěna morální satisfakcí, teprve není-li taková satisfakce dostatečně uspokojující, přichází na řadu satisfakce v penězích. Jak je patrné, nejsou však v zákoně výslovně uvedeny dva druhy zadostiučinění, a je tedy možné domáhat se satisfakce jak morální, tak peněžní. Kritéria pro stanovení výše satisfakce jsou uvedena v § 2957 NOZ, kterým se budu podrobněji věnovat v páté kapitole.

Zásah do přirozených práv je zásahem do absolutního práva, povinnost tím vzniklá nahradit nemajetkovou újmu je zakotvena právě v § 2956, všeobecná povinnost nahradit však vyplývá z § 2910.⁹⁶

Je zavedena teorie, že neoprávněný zásah do osobnostních práv je deliktem, přičemž deliktní povinnost k náhradě škody je v zákoníku založena na subjektivním principu⁹⁷ dle ustanovení § 2910.⁹⁸ Zmíněný subjektivní princip je

⁹³VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 214.

⁹⁴Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 82 odst. 1.: „Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.“

⁹⁵Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2951 odst. 2., *Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečně a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.*“

⁹⁶HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1701.

⁹⁷VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 215

výraznou změnou oproti původní úpravě, kdy satisfakční nárok, jak již bylo zmíněno, byl založen na objektivním principu.

Ovšem velice důležitou informací je, že skutečnost, kdy základní skutková podstata deliktů povinnosti k náhradě škody se zakládá na subjektivním principu, je pouze jakýmsi obecným pravidlem. Existují případy, jako je například škoda z provozní činnosti, kdy povinnost k náhradě škody je založena na objektivním principu a má přednost před obecným pravidlem založeným na subjektivním principu.

3.3 Duševní útrapy jako součást nemajetkové újmy

Dalším specifickým nově právní úpravy je, že povinnost nahradit nemajetkovou újmu zahrnuje i duševní útrapy, které můžeme chápat jako psychické utrpení. Zákonodárce se zavedením tohoto institutu pokouší o odčinění veškerých negativních projevů v nemateriální sféře.⁹⁹ Nutností ovšem je, aby bylo zachováno pravidlo přiměřenosti, čili ne každá psychická nepohoda je hodna náhrady. Musí být vzata v potaz délka trvání psychické nepohody oběti a též její intenzita, což je úkol pro soudního znalce z příslušného oboru, který zná stav oběti, aby vyčíslil vytrpěné útrapy odpovídající částkou. Samozřejmě i ne každá způsobená škoda a újma je právem uznatelná, například zlomení nehtu patrně nebude právem uznatelnou újmu. Podstatou je, že odčinění duševních útrap musí plně vyvažovat utrpení osobě vzniklé.

Duševní útrapy v současné úpravě jsou daleko rozsáhlejší a jedná se o vnitřní mučivé pocity osoby, které mohou, nikoli musí, doprovázet určité fyzické symptomy, jakými je pláč, třes, koktání, ztuhnutí, skřípání zubů a jiné. Pokud jde o vnitřní trýznivé pocity, jedná se o smutek, zármutek, ponížení, znepokojení, ale i strach o život svůj, osoby blízké či strach matky o život nenarozeného dítěte, deprese, úzkost z odloučení od bližních, pocity méněcennosti, či duševní stav ženy po potratu a mnoho dalších. Samozřejmě projevení některého z uvedených

⁹⁸Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2910: „Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.“

⁹⁹HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1701.

příznaků nemusí vždy nutně znamenat způsobení duševních útrap, daleko častěji se jedná o běžné lidské projevy emocí.

Možností, jak si pro lepší zorientování rozčlenit formu duševních útrap, je na ty, které se vážou na zásah do tělesné integrity, tedy souvisí s nějakým fyzickým zraněním, a ty, které mohou být způsobeny i bez fyzického poranění. V této skutečnosti je zásadní rozdíl oproti vyhlášce č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění a novou právní úpravou č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ta předpokládala duševní útrapy pouze v kombinaci s úrazem, jenž se stal jejich spouštěčem.¹⁰⁰

Pro přesnější zkompletování uvádím ještě § 82 odst. 2 NOZ znějící *„Po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých.“*¹⁰¹ Oproti předchozí úpravě občanského zákoníku došlo k podstatnému rozšíření, jelikož postmortální ochrany se může domáhat jakákoli z osob osobě zemřelé blízká.

¹⁰⁰HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1701.

¹⁰¹Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

4 Nemajetková újma při ublížení na zdraví a usmrcení

Újma způsobená na životě a na zdraví znamená nejvážnější zásah do integrity a osobnostní sféry člověka, z hlediska soukromého práva se jedná o nejzávažnější formu nemajetkové újmy.¹⁰² Z toho důvodu je také v zákoníku této problematice věnována značná pozornost. „*Základním koncepčním východiskem v tomto směru je skutečnost, že lidské tělo není věcí a nelze proto ani na zranění či smrt člověka pohlížet optikou obecné úpravy odpovědnosti za újmu.*“¹⁰³

Mediálně známou novinkou v novém občanském zákoníku se stalo zrušení výpočtu náhrady za ublížení na zdraví či usmrcení na základě bodového ohodnocení zakotveného ve vyhlášce č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, která stanovila maximální možnou hodnotu, jež byla závazná a zpravidla nepřekročitelná. To však neplatilo bezvýhradně, za určitých okolností mohlo dojít k dalšímu zvyšování bodového ohodnocení a dokonce, v případě zvláště závažného a hodného mimořádného zřetele, mohl o výši odškodnění rozhodnout soud a přiměřeně tak hodnotu navýšit.¹⁰⁴ Samotnému výpočtu bodového ohodnocení musel vždy předcházet lékařský posudek, který ošetřující lékař poškozeného pečlivě vyhotovil dle všech písemných podkladů vypracovaných všemi ošetřujícími lékaři a na jejichž základě byla stanovena výše odškodnění.¹⁰⁵ V posudku lékař uvede své postupy, kterými dospěl k závěru svého hodnocení, odůvodní případná zvýšení či snížení bodového ohodnocení a uvede položky, dle kterých bylo bodové ohodnocení provedeno.¹⁰⁶ Jestliže soud rozhodl o zvýšení bodového ohodnocení, nezáleželo na tom, zda tak učinil i lékař ve svém posudku.

S příchodem NOZ je konec vymezení maximální výše při újmě na zdraví bez ohledu na všechny okolnosti případu, kterých se soudce, až na výjimečné případy,

¹⁰²NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. s. 52.

¹⁰³NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. s. 52.

¹⁰⁴Vyhláška č. 440/2001Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, § 7.

¹⁰⁵Vyhláška č. 440/2001Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, § 8 odst. 1 a).

¹⁰⁶Vyhláška č. 440/2001Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, § 8 odst. a), b), c).

musel držet. Zavedená úprava již nesvazuje soudce tabulkami a přenechává jim prostor na spravedlivé určení částky, která bude relevantní k předmětné situaci. Musí být zohledňováno, zda osoba, u níž došlo k amputaci dolní končetiny, byla např. vrcholovým hráčem ledního hokeje či IT technikem. Tím chci říci, že musí být vzato v potaz, zda způsobená újma pro poškozeného znamená konec smyslu života, ztrátu jediného zdroje příjmů apod., či osoba i s takovým postižením může nadále pokračovat ve svém zaměstnání bez větších obtíží, tudíž nebyla připravena o zdroj příjmů. Tím nedochází k diskriminaci osob, ale musí být vždy brán zřetel na podstatné okolnosti. Stejně tak tomu bude v případě určení výše náhrady pro pozůstalé při usmrcení. Nepřísluší tedy stejná náhrada manželovi, který s manželkou několik let nežil a neudržel s ní ani minimální kontakt, jako pozůstalému manželovi, jenž žil s obětí ve spokojeném manželství.

Jak již bylo zmíněno výše, pravomoc soudce tím byla významně obohacena a pochopitelně i vzrostla jeho odpovědnost za svá rozhodnutí. Jen zdánlivě se ovšem domníváme, že nyní soud rozhoduje o výši náhrady bez jakýchkoli pomocných zásad, z důvodové zprávy k § 2958 NOZ jasně vyplývá, že využije-li soudní moc pro určení výše peněžitého zadostiučinění různých zásad, vzorců, tabulek a jiných pomocných materiálů, nic jí v užívání takových postupů nebrání.¹⁰⁷ Reakcí na tuto skutečnost bylo vytvoření Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Hodnota náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění vypočtená dle Metodiky NS musí být vyšší, než bývala výše náhrady podle OZ. Možnost, aby soudy mohly navýšit náhradu, je však nadále dosti omezená, pokud se dodržuje Metodika NS, a jedinou možností se tak stalo přibrání další nemajetkové újmy nebo z důvodů uvedených v § 2957 NOZ.¹⁰⁸ Jestliže by došlo k situaci, že je výsledná částka nižší, než jak by vycházela dle předchozí úpravy, mohl by takové zjištění poškozený uplatnit u soudu, protože bylo opakovaně proklamováno, že se náhrada za újmu na zdraví podstatně zvýší.¹⁰⁹

¹⁰⁷ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 1047.

¹⁰⁸VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 224-225.

¹⁰⁹MOKRAN, M. *Změna zákona přinese vyšší náhrady za újmu na zdraví*. Dostupné z: www.denik.cz/ekonomika/zmena-zakona-prinese-vyssi-nahrady-za-ujmu-na-zdravi-20131014.html.

Pojem škoda na zdraví, který byl v předchozí úpravě používán, NOZ nahradil pojmem ublížení na zdraví, jelikož škodou může být pouze ztráta na majetku, ovšem újma vzniklá na zdraví či usmrcení je zvláštní formou nemajetkové újmy.

Nejednotná úprava OZ, kde byla odděleně upravena náhrada škody na zdraví a ochrany osobnosti, je v zapomnění, a obě náhrady již najdeme v úpravě náhrady škody. Náhradu újmy na zdraví nyní nalezneme konkrétně ve čtvrté části zákona, a to v oddíle třetím, pododdíle druhém nazvaném závazky z deliktů.

V zákoníku z roku 1964 byly vymezeny jednotlivé podoby náhrady za škodu na zdraví a za usmrcení, byly jimi: náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením, náhrada ušlého zisku, náhrada paušálního odškodnění bolestného a ztížení společenského uplatnění, náhrada ztráty na výdělku za dobu pracovní neschopnosti, náhrada ztráty na výdělku po pracovní neschopnosti, náhrada ztráty na důchodu a odbytné. Z velké části byly tyto nároky převzaty z úpravy občanského zákoníku z roku 1950 a došlo jen k jejich propracování a doplnění, i zákoník z roku 1950 však k výčtu nedospěl sám a byl inspirován ABGB.

4.1 Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví

Jak již bylo uvedeno výše, soudce může při svém rozhodování zohlednit různé zásady, vzorce a jiné pomocné prostředky, které by mu pomohly v kvalifikovanějším rozhodnutí, což je výslovně zakotveno i v důvodové zprávě – a v reakci na to vypracoval Nejvyšší soud Metodiku, o níž se mohou soudci opřít při určování výše peněžité náhrady újmy na zdraví. Metodika, která napomáhá při určování výše odškodnění nemajetkových újem podle § 2958 NOZ, byla vypracována Nejvyšším soudem, a to konkrétně senátem 25 Cdo, který na tvorbu po celou dobu dohlížel, a za spolupráce se Společností medicínského práva, zástupců pojistitelů a mnohých dalších osob s právním či lékařským vzděláním.¹¹⁰ Co je ovšem vytýkáno hlavní pracovní skupině, která na Metodice pracovala, je, že pouze jeden advokát z celé skupiny se specializoval na uplatňování nároků

¹¹⁰Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku. Dostupný z: http://nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika.

poškozených.¹¹¹ To, že jsou v pracovní skupině i zástupci pojistitelů, svědčí o tom, což bylo i potvrzeno, že Metodika bude tolerována pojišťovny.

Základním kamenem celé Metodiky se stala komplexní medicínsky pojatá systematika zdravotních újem, která zachycuje vzájemné proporce v rámci náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění.¹¹² Zaměřuje se tedy pouze na odčinění bolestného a ztížení společenského uplatnění, pro další podoby nemajetkové újmy, které najdeme v NOZ, už se Metodika nevyužívá jako podklad pro vyčíslení náhrady. Tvořena je čtyřmi částmi, a to Preambulí zakotvující nejdůležitější principy, dále Přehledem bolesti, který představuje sazby bodového hodnocení, třetí částí jsou Aktivity a participace, jež se věnují možnostem člověka začlenit se do běžného života, hodnocení trvalých následků a schopnosti vykonávat činnosti, které jsou považovány za běžné, a na závěr Technická část upravující tvorbu posudků a kvalifikaci znalců.

Zatímco v předchozí úpravě se aplikovala na určování výše náhrady doslova exaktní pravidla, nově je pro určení výše náhrady použito spíše vágních pojmů, jakými jsou zásada slušnosti a pojem plné odčinění újmy. Ony vágní formulace jsou víceméně vnitřními hodnotovými pravidly, která však má každá osoba v sobě zakotvena odlišně, a tedy i rozhodovací praxe se bude lišit.

Jak praví Metodika, je nezbytné, aby došlo k podrobnému prověření jednak zdravotního stavu poškozeného, které bude podepřeno o odborné lékařské hodnocení, tak i získání informací ohledně skutkových okolností se stavem pacienta souvisejících pro to, aby mohla být stanovena výše náhrady. Nesmí docházet k opomíjení zdánlivě nepotřebných okolností, které úzce souvisí s každým individuem. Újma na zdraví je oblastí vysoce odbornou, u níž není možné se obejít bez medicínské diagnostiky, zvláště pak pokud jde o zhodnocení trvalých následků, které jednoduše už nelze posoudit bez objektivizace založené na lékařských metodách.¹¹³ Metodikou nedochází ke stanovení závazných a

¹¹¹VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 224.

¹¹²*Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku*. Dostupný z: http://nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika.

¹¹³*Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku*. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/metodika-nejvyssiho-soudu>.

striktních kritérií, na jejichž základě pak musí soud rozhodnout, ona pouze doporučuje, aby jejích pravidel, zásad apod. soud pro svá tvrzení využil. „*Tato Metodika není právním předpisem, představuje však silný názor, jak by se mělo k odčinění přistoupit.*“¹¹⁴

Domnívám se, že zrušená náhradová vyhláška si nezasluhuje být pouze kritizována, jejím velkým pozitivem byla možnost řešení řady sporů mimosoudně. Díky jasně daným pravidlům, která skýtá bodový systém, nebylo problémem, aby si strany samy dohodly na základě bodového ohodnocení učiněného lékařským posudkem výši náhrady a aby pro potěšení své i zahlcené justice nemusely strany zahajovat soudní spor. Dle současné úpravy nejsou soudcům ani advokátům poskytnuty dostatečné podklady a pravidla pro adekvátní určení výše náhrady, natož pak laické veřejnosti, které jsou tím víceméně zavřeny dveře pro mimosoudní vyrovnání.¹¹⁵ Zřejmě až za několik let a po několika soudních rozhodnutích bude patrné, co je považováno za adekvátní odškodnění a jak si správně vyložit neurčité pojmy jako plné odčinění újmy a zásada slušnosti.

Díky shora uvedenému se zřejmě musíme na nějaký čas smířit s poměrně chaotickou situací. Tím, že úprava § 2958 NOZ neposkytuje téměř žádná kritéria, která by se mohla stát oporou pro rozhodovací praxi zaručující jistou předvídatelnost rozhodnutí, bude zákonný princip legitimního očekávání a právní jistoty do značné míry narušen.

Musím podotknout, že za účinnosti náhradové vyhlášky nebylo povinností soudů, aby se vyhláškou řídily, Ústavní soud jednoznačně vyjádřil, že soudy obecné soudní soustavy nejsou nikterak vázány onou vyhláškou. Jestliže soud vyhlášku zohlednil při svém rozhodnutí, souhlasil tak s hodnotou jednoho bodu – a následné vyčíslení náhrady bylo veřejností akceptováno a považováno za vyjádření plného zadostiučinění, musí pak být taková judikatura uznána i za současné úpravy a její odchýlení musí být případně důkladně odůvodněno.¹¹⁶

¹¹⁴HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2014, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8, s. 1711.

¹¹⁵*Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku*. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/metodika-nejvyssiho-soudu>.

¹¹⁶HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1710-1711.

Sama jsem zvědava, zda zrušení náhradové vyhlášky způsobí výrazný posun v judikatuře, dle všech ve prospěch nové úpravy znějících vyjádření, by mělo nyní docházet k výrazným změnám, pokud jde o výši náhrady, a to ve prospěch poškozeného. Částky, které se mají vyplácet, by měly výrazně převyšovat částky vypočtené dle bodového ohodnocení. Pouze pokud se potvrdí, že skutečně došlo k výraznému nárůstu výši zadostiučinění, lze hovořit o tom, že zrušení vyhlášky bylo oprávněné a nezbytné. Po celou dobu, kdy dochází k rozvahám o odčinění a prodírání se celou problematikou, je třeba mít neustále na paměti, že oblast dotýkající se života a zdraví je velmi ošemetná. Bez odborných lékařských znalostí nelze odpovědně kvalifikovat ani kvantifikovat zásahy do zdravotního stavu jako nezákladnějších hodnot.¹¹⁷

4.2 Nemajetková újma na zdraví

„Nemajetkovou újmu způsobenou ublížením na zdraví představuje pro poškozeného: bolestné, ztížení společenského uplatnění, ale i zvýšení peněžitého důchodu za ztrátu na výdělku z důvodu vynaložení většího úsilí nebo větší námahy, které by poškozený nebyl škodné události nemusel vynaložit a další případná nemajetková újma.“¹¹⁸ Jak jsem již zmínila výše, právní úprava náhrady bolestného a ztížení společenského uplatnění ve vyhlášce č. 440/2001 Sb., byla nahrazena ustanovením § 2958 NOZ. Peněžítá náhrada, která má být poškozenému vyplacena, musí plně vyvažovat vytrpěnou bolest poškozeného a další vzniklé nemajetkové újmy, pokud dojde v důsledku ublížení na zdraví k takovému poškození, které znamená překážku lepší budoucnosti poškozeného, musí škůdce nahradit i ztížení společenského uplatnění.¹¹⁹ *„Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“¹²⁰* Jelikož v novém občanském zákoníku již nenajdeme žádná omezení týkající se přechodu nároků na bolestné a ztížení společenského uplatnění, mohou se tak dědici poškozeného domáhat i těchto nároků.

¹¹⁷ *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku*. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/metodika-nejvyssiho-soudu>.

¹¹⁸ ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 125.

¹¹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2958.

¹²⁰ Tamtéž.

4.2.1 Ublížení na zdraví

Ublížení na zdraví se může projevit jak zásahem do tělesné integrity člověka, tak do psychické integrity, a to z jednoho prostého důvodu, tedy že lidské zdraví je tvořeno dvěma složkami, složkou fyzickou a duševní. Zásah do kterékoli z nich je pak ublížením na zdraví, jež způsobí odchýlení od normálního stavu tělesných a duševních funkcí, a tím je omezen či přímo znemožněn běžný způsob života poškozeného. Za ublížení na zdraví nelze považovat jen zhoršení zdravotního stavu, je jím i situace, kdy nenastane předpokládané zlepšení zdravotního stavu, a to z důvodu vad a chyb ze strany poskytovatele zdravotní služby.¹²¹ Pochopitelně újma vzniklá jako důsledek ublížení na zdraví může být majetková i nemajetková.

4.2.2 Bolest

Bolest může být fyzická i psychická, ale vždy se jedná o subjektivní nepříjemný pocit poškozeného, jeho psychický stav je bolestí ovlivněn, zpravidla je bolest ještě doprovázena vnějšími projevy, jako je pláč, zrychlené dýchání, zvýšené pocení, sucho v ústech a mnoho dalších projevů.

Dojde-li k porušení běžného chodu fyziologických procesů člověka, patrně se potýká s fyzickou bolestí. Fyzická bolest vzniká jako reakce na zranění, jednoduše musí dojít k narušení tělesné integrity, a to přímo narušením tkáně poškozeného. Dle mého názoru je zvláštností, že na úroveň fyzické bolesti lze postavit fyzicky nepříjemné prožitky, což je závrať, nevolnost, poruchy vědomí, znecitlivění a jiné.¹²²

Psychická bolest je duševní reakcí na poruchu zdraví a velice často je spojena s bolestí fyzickou.¹²³ Rozsah podob psychické bolesti je velice rozmanitý, můžeme za ni považovat deprese, smutek, strach a podobné, což zřejmě napadne každého, ale může mít podobu i duševních útrap nebo může být odčiněna v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění. Psychická bolest může bez dalšího vzniknout nezávisle na existenci fyzického zranění.

¹²¹Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

¹²²HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1706-1707.

¹²³HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1707.

Pod nemajetkovou újmu lze tedy vměstnat bolest, ztížení společenského uplatnění a též duševní útrapy.

4.2.3 Bolestné

Bolestné je formou odčinění, která by měla vytrpěnou fyzickou bolest plně odčinit. Bolestné se vyplácí prostřednictvím finančních prostředků, s kterými má být naloženo takovým způsobem, aby pro poškozeného vytvořily příjemnější stav skrze možnosti, které majetek umožňuje. Výše bolestného nesmí být formulována jen dle subjektivních okolností případů, je zapotřebí i objektivního měřítka, aby nedocházelo k značným nepoměřům mezi jednotlivými hodnotami odškodnění. „Bolest (jako každá nemajetková újma) není přímo zjistitelná ani měřitelná (subjektivní pocit člověka není objektivně uchopitelný), její existenci a rozsah můžeme odhadnout pouze z navenek rozpoznatelných indicií.“¹²⁴ Prvotně tedy dochází k určení výše na základě objektivních kritérií a teprve poté mohou být zohledňovány případné subjektivní okolnosti. Jedině tak může dojít alespoň k minimální předvídatelnosti a v co největší míře i spravedlnosti. Prvorepubliková judikatura uvádí, že je třeba přihlížet ke všem okolnostem, které přispějí k určení výše bolestného, jsou jimi otázky: jak co do způsobu, tak co do míry, tak co do trvání, tak co do opakování bolesti.¹²⁵

4.2.4 Bolestné v rámci Metodiky

Bolestné v rámci Metodiky neznamená výraznou změnu oproti předchozí úpravě, ačkoli se nedá říci, že by došlo k převzetí předchozí úpravy bez jakýchkoli změn. Velmi se podobá bodové vyhlášce především tím, že se nadále využívá bodového hodnocení stavu fyzické bolesti i psychické bolesti, kterou je však myšlena notná dávka nepohodlí související s pobytem ve zdravotnickém zařízení, s povinností podrobit se omezením v důsledku léčby a jiné. Pouze pokud by zásah do fyzické integrity znamenal natolik rozsáhlou újmu, která by excesivně přesahovala míru běžně vzniklých potíží, mohlo by se teprve jednat o možnost přivolit k odčinění okolností zvláštního zřetele hodných ve smyslu ustanovení § 2957 NOZ, jakými

¹²⁴HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1707.

¹²⁵HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1707.

jsou například obavy poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.¹²⁶

V případě stanovení výše hodnoty jednoho bolestného bodu došlo k podstatnému obratu, zatímco dle bodové vyhlášky jeho výše činila částku 120 Kč, Metodikou došlo k podstatnému navýšení hodnoty, a to na částku pro letošní rok (rok 2016) nastavenou ve výši 250,48 Kč. Hodnota jednoho bodu určeného Metodikou představuje 1% hrubé měsíční mzdy za rok předcházející roku, v němž ke zranění došlo. Výše částky jednoho bodu se tak bude lišit v závislosti na hrubé měsíční mzdě v roce předcházejícím zranění. Soudy, které se při svém rozhodování opřou o Metodiku, však budou muset zdůvodnit, z jakého důvodu se domnívají, že je takové zvýšení důvodné, ačkoli do roku 2013 postačovaly jako zadostičinnění mnohem nižší částky.

Metodika se více věnuje zohlednění akutní bolesti oproti délce trvání. Samozřejmě soud musí vzít v potaz, jestli se poškozený potýká s bolestí několik hodin, než mu jsou podány léky na její utišení, či se zmítá v bolestech po dobu několika dní, k tomu mu už ale není pro různorodost vodítkem Metodika. Je třeba zdůraznit, že pouze první operace u zlomenin a uzavřených poranění kostí či jiných systémů organismu se hodnotí jako otevřená rána, následovaly-li další operace, třebaže nezbytné pro stabilizování zdravotního stavu, nejsou už určující pro stanovení základní výše bolestného. Hodnotí se tedy samostatně podle položek odpovídajících charakteru zásahu při prováděném výkonu,¹²⁷ jestliže by v přehledu bolesti žádná z položek přesně neodpovídala vzniklému poškození, použije se té položky, která bude svou povahou a závažností nejvíce odpovídat. Rozhodně se ale mylně nedomnívejme, že vyžaduje-li zdravotní stav větší počet operací, nebude kromě první otevřené rány žádná další operace zohledňována při určení výše bolestného, může totiž dojít vzhledem k různým komplikacím případu ke zvýšení prvotní částky až o 20%.¹²⁸

Komplikace jsou v Metodice různě odstupňovány. V případě Komplikace lehké dojde k navýšení o 5% z původní částky, čímž může být například infekce;

¹²⁶ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 126.

¹²⁷VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 283.

¹²⁸ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 127.

Komplikace střední, jako je například nutnost další operace, může být hodnota navýšena až o 10%; Závažnou komplikací se zvýší bolestné až o 15%, jedná se o situaci, kdy se v akutní fázi prudce horší akutní stav, jenž vyžaduje intenzivní léčbu místní nebo celkovou, např. je vyžadováno více reoperací apod. A konečně Těžká komplikace, kterou může být orgánové selhání, přechodné ohrožení života a jiné případy, kdy lze navýšit hodnotu až o 20%. Problematice určování výše bolestného se věnuje Metodika v části B nazvané Přehled Bolesti.

4.2.5 Náhrada za další nemajetkové újmy

Ustanovení § 2958 nepraví, že peněžitá náhrada náleží poškozenému pouze za vytrpěnou fyzickou bolest, nýbrž má být plně vyvážena i další nemajetková újma. Další nemajetkovou újmou je myšlena psychická bolest a jiné duševní útrapy, na něž odkazuje § 2956 věta za středníkem.¹²⁹

Určení fyzické bolesti je v porovnání s určením psychické bolesti banální. Skutečností z vnějšího prostředí rozpoznatelných, na kterých by bylo možné objektivně vyhodnotit výši zadostiučinění, je ještě daleko méně. Stejně jako u předchozí úpravy je možné vzít nejprve v potaz druh a rozsah ublížení na zdraví, stejně tak se musí zohlednit, zda například zraněný musel dlouhou dobu čekat na ošetření, ačkoli si uvědomoval, že potřebuje rychlou pomoc. Pro stanovení psychické bolesti se vyžaduje znaleckého posudku vypracovaného lékařem z oboru neurologie a psychiatrie, v němž se vyjadřuje ke vzniklé újmě.

Samozřejmostí je, že každý člověk vnímá psychickou bolest odlišně, někdo je více lítostivý, jiný se vyrovnává se vzniklou újmou statečněji, to však nesmí hrát roli při rozhodování o výši peněžité náhrady. Při vyčíslování zadostiučinění za duševní útrapy se využívá modelová situace, rozhodující je psychická bolest u člověka s běžným emocionálním prožíváním a s běžným následkem.¹³⁰ Samozřejmě mohou nastat případy, kdy je tato modelová situace nevyhovující a nelze ji užít.

¹²⁹HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1708.

¹³⁰HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1708-1709.

4.2.6 Náhrada nemajetkové újmy za ztížení společenského uplatnění

Náhrada za ztížení společenského uplatnění se v podstatě snaží vynahradit nemožnost žít dále plnohodnotný život. Takové ztížení představuje v budoucím životě trvale ztracené nebo omezené možnosti seberealizace poškozeného ve sféře rodinného, společenského, kulturního, sportovního života. Můžeme si pod tím představit vynucenou změnu profesní kariéry, omezení ve sportovních aktivitách, nemožnost, ztrátu sociálních kontaktů a mnoho dalších forem trvalých následků. Ztížení společenského uplatnění se posuzuje vždy v souvislosti s aktivitami a stylem života poškozeného před zraněním a stavem poškozeného po ukončení léčby. Jak už zaznělo v předchozím výkladu, musí být zohledněny trvalé následky a způsob života u každého člověka individuálně.

Podoby trvalých následků se mohou projevit po stránce fyzické i psychické, jsou jimi mimo jiné zohydění, amputace končetiny, ztráta smyslu, jizvy, ale i paranoidní a depresivní stavy, snížení nebo úplná ztráta možnosti založit rodinu, uzavřít sňatek. Zohledněn musí být vždy věk u každého poškozeného, jelikož následky se v různém věku projevují různě, jinak tomu bude u seniora, pro kterého bude hrát roli především to, že jen velice obtížně bude měnit například obor zaměstnání, a u nezletilého se zase bude posuzovat vliv následků na jeho výběr budoucí profese. Pro určování náhrady může být využito jak Metodiky, tak náhradové vyhlášky.¹³¹

4.2.7 Náhrada nemajetkové újmy za ztížení společenského uplatnění dle Metodiky

Této oblasti je v Metodice věnována Část C nazvaná Aktivity a participace, která vychází z lehce přepracované Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (MKF). Přistupuje se k rozlišování činností, které není člověk schopen provádět v důsledku jeho zranění a které jsou přitom považovány za běžné lidské aktivity. Metodika je rozčleňuje do devíti základních kapitol, kterými jsou: Učení se a aplikace znalostí, Všeobecné úkoly a požadavky, Komunikace,

¹³¹HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1708.

Pohyblivost, Péče o sebe, Život v domácnosti, Mezilidská jednání a vztahy, Hlavní oblasti života a Život komunitní, sociální a občanský.

Pro určení výše náhrady za ztížení společenského uplatnění se již nevyužívá bodového ohodnocení násobeného peněžitou hodnotou, nýbrž je využito procentuálního vyjádření ztráty životních příležitostí v rozsahu 0% až 100%. Dojde tedy k ohodnocení každé z devíti oblastí aktivit a následně je vypočten vážený průměr ze jmenovaných devíti oblastí, který nám zodpoví výsledné procentní omezení poškozeného ve všech oblastech společenského uplatnění.¹³² Při posuzování případu v jednotlivých oblastech je znalcem hodnocena jednak kapacita, v některých dalších případech pak ještě výkon.¹³³ Pod hodnotícím pojmem kapacita si představme možnost provedení určité činnosti bez užití pomůcky a pojmem výkon se rozumí provedení takové činnosti naopak za použití pomůcky. Pomůckou jsou pouze takové předměty, které jsou v plném rozsahu hrazeny zdravotní pojišťovnou, či je škůdce sám poškozenému poskytl k užívání. Pomůckou překvapivě není invalidní vozík, jestliže se na něj poškozený nedokáže sám umístit a pohybovat se na něm bez pomoci další osoby, stejně tak není pomůckou třetí osoba.¹³⁴ Pomůcka je mnohdy označována pojmem facilitátor, který, ačkoli může v řadě případů zcela vynahradit výkon některé ochromené činnosti, nezpůsobí ztrátu práva poškozeného na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Výkon s pomocí facilitátoru totiž není nikdy stejný jako samostatný výkon.

Dosažení ohodnocení 100% by v podstatě znamenalo plné vyřazení poškozeného v každé z devíti oblastí společenského uplatnění a nemožnost vykonávat jakoukoli lidskou aktivitu. V takovém případě je částka, kterou je nahrazeno úplné vyřazení člověka ze společenského života, stanovena na čtyři sta násobek průměrné hrubé nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného.¹³⁵ Pro rok 2015 je to 25 128 Kč, pro rok 2016 je tak stanovena výchozí částka v hodnotě 10 051 200 Kč. Výchozí částka by se měla vždy pohybovat kolem hodnoty 10 000 000 Kč, jelikož

¹³²HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1712.

¹³³ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 128.

¹³⁴ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 128.

¹³⁵ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 127.

taková částka nevybočuje z ustálené judikatury ani zahraničních zkušeností. Aby výchozí částka byla v souladu se společenským vývojem, je určena právě shora vysloveným čtyři sta násobkem hrubé průměrné měsíční mzdy.

Znalec musí ke každému případu přistupovat individuálně a posoudit obtíž, která poškozenému vznikla a zohlednit všechny případné zvláštnosti. V ideálním případě je hodnocení prováděno kvalifikovaným znalcem se specializací v oboru zdravotnictví a v odvětví odškodňování nemajetkových újem na zdraví, samozřejmě ho může provést i jakýkoli jiný lékař, pak ale nebude takové hodnocení provedeno s náležitou odborností. Jedna z okolností, která může modifikovat hodnotu náhrady újmy za ztížení společenského uplatnění, je věk. Jakmile tedy znalec dospěje k základní hodnotě náhrady dle Metodiky, musí zohlednit věk poškozeného. Základní částka je určena pro poškozené ve věku 45 až 55 let, nespadá-li poškozený do takového rozsahu věku života, bude výše částky upravena snížením či zvýšením. Jestliže byl poškozený ve věku do 24 let, přísluší mu částka až o 30% vyšší, naopak pokud byl poškozený starší 70 let, základní částka bude ponížena až o 20%.

Další modifikační okolností je skutečný rozsah zapojení do společenských aktivit před poškozením. Pokud se poškozený zapojoval „*zcela mimořádně*“, lze takovou situaci specifikovat jako ztrátu skutečně výjimečně lepší budoucnosti a na základě takových okolností může dojít ke zvýšení základní částky až o 30%. K úpravě hodnoty částky pochopitelně musí dojít i v případě „*prakticky žádného*“ zapojení, kdy dojde naopak ke snížení až o 20%.

Poslední modifikačním signifikantem jsou důvody na straně škůdce podle § 2957 NOZ. Taková situace je ovšem ponechána k rozvaze soudu, jelikož takové důvody jsou natolik rozmanité, že je nelze nijak obecně vymezit. Individuální úpravy základní hodnoty částky spočívající ve snížení či zvýšení by se měly pohybovat v hodnotách desítek procent a rozhodně by neměly přesáhnout dvojnásobek celkové hodnoty základní částky.

4.2.7.1 Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví

Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví byla sestavena Světovou zdravotnickou organizací (WHO) a je celosvětově uznávanou a používanou systematikou trvalých zdravotních újem, která třídí vzniklá postižení podle tělesných struktur a funkcí a podle dopadů těchto újem na schopnosti

poškozeného člověka vykonávat běžné životní aktivity.¹³⁶ MKF při svém hodnocení používá deset hodnotících pojmů. Prvním z nich je Aktivita, kterou MKF vysvětluje jako provádění úkolu (úkonu) nebo činnosti člověkem, dále Bariéra, tou je překážka, která znemožňuje či znesnadňuje výkon činností – tento pojem se však nebere v úvahu při hodnocení ztížení společenského uplatnění. Dalším pojmem je Disabilita, která představuje snížení funkčních schopností na úrovni těla, jedince nebo společnosti, jež nastane v případě střetu s bariérami v prostředí. Položky tvořící seznam z jednotlivých činností a zapojení do životních situací jsou Domény. Pomůckami, které usnadňují či přímo umožňují výkon činnosti, jsou facilitátory, o kterých jsem se již zmínila v souvislosti s posuzováním ztížení společenského uplatnění. Schopnost vykonat činnost bez jakýchkoli pomůcek je označována jako Kapacita. Komponentem je základní část MKF (tělesné funkce, tělesné struktury, aktivity a participace, faktory prostředí), dále se rozděluje na Kapitoly a Domény. Stupeň vyjadřující rozsah obtíží při provádění úkonů popsanych v Doménách je tzv. Kvalifikátor, zapojením do životní situace je Participace a posledním pojmem je Výkon, který vyjadřuje schopnost vykonat činnost za použití pomůcek.

Jedná se o velice propracovaný systém, který umožňuje přiřazovat jednotlivým funkčním potížím určitý stupeň závažnosti vystihující přesný rozsah postižení. MKF vyjadřuje přesný stav funkčních tělesných postižení, včetně jejich praktického dopadu do života poškozeného, a znemožňuje zdvojování téhož postižení pod různé položky, což je další z mnoha výhod.

„Systematika a způsob užívání MKF jsou nastaveny zejména ve prospěch co nejplnějšího znovuzačlenění poškozeného do života.“¹³⁷ Základem je co největší využití facilitátorů a co nejnižší počet střetů s bariérami, přičemž výkon poškozeného se má za pomoci rehabilitací co nejvíce přiblížit soběstačnosti. Ovšem odškodňování nemajetkové újmy musí rozlišovat i nepatrné nuance mezi jednotlivými poškozenými tak, aby bylo určeno spravedlivě přiměřené zadostiučinění. V náhradě za ztížení společenského uplatnění musí být zohledněna frustrace, stres, strach a nepohoda způsobená ztrátou funkčních schopností

¹³⁶VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 285.

¹³⁷VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 286.

organismu, ale i případné další obtíže, které souvisí s lidskými činnostmi, přičemž nemusí nutně jít o ztrátu či omezení soběstačnosti.

Česká republika je dále vázána Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením přijatou dne 3. 12. 2006 v New Yorku a v souvislosti s ní je zapotřebí při určování výše náhrady za použití MKF působit na poškozeného především motivačně, aby měl sám snahu se začlenit zpět do společnosti.

Jestliže při určování výše náhrady za ztížení společenského uplatnění použijeme MKF, musí být dostatečně zjištěn skutkový stav, pokud jde o dopady trvalé zdravotní újmy do schopností a možností poškozeného, a zároveň musí být zohledněn i znalecký posudek podle komponenty Aktivity a participace, konkrétně ve dvou kategoriích, kterými jsou Kapacita a Výkon. Kapacita se hodnotí z hlediska jejího snížení oproti předúrazovému stavu, při posuzování Výkonu může dojít k ohodnocení nižším stupněm nebo procentem omezení, pokud využívá poškozený některého facilitátoru. Rozlišují se stupně omezení na škále stupňů od 0 do 4, přičemž 0 není žádná obtíž, tedy že poškozený nepocituje žádné obtíže, procentuálně je vyjádřena 0 až 4 %. Stupeň 1 značí lehkou obtíž vyjádřenou 5 až 24 %, problém se vyskytuje z 25 % celkového času a intenzita takové obtíže je dobře snesitelná, vyskytuje se zřídka během posledních 30 dní. Středně těžká obtíž je vyjádřena stupněm 2 a 25 až 49 %, s obtížemi se poškozený střetává v méně než 50 % veškerého času a intenzita je natolik znatelná, že zasahuje do každodenního života. Stupeň 3 je ukazatelem těžké obtíže přítomné více než 50 % času. Intenzita takové obtíže už částečně rozvrací každodenní život osoby a děje se často během posledních 30 dní, vyjádřená je v rozsahu 50 – 95 %. Na závěr úplná obtíž je určena stupněm 4, procentuálně v rozmezí 96 – 100 %, kdy obtíž stěžuje život ve více než 95 % veškerého času a s intenzitou, která už zcela rozvrací každodenní život osoby a děje se každý den během posledních 30 dní. „Při hodnocení v úrovni Kvalifikátorů se pro účely výpočtu vyjde z průměru procentního rozpětí s výjimkou stupňů 0 (zde se přiřazuje 0 %) a 4 (100 %).“¹³⁸ Pro přesnější určení může být použito přímo procentní sazby. Jestliže by došlo ke kvalifikaci všech domén v komponentě Aktivity a participace, dospěli bychom ke

¹³⁸VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 288.

skutečně podrobnému a přesně odpovídajícímu dopadu trvalých následků na život poškozeného.

4.3 Pojmy týkající se náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví

4.3.1 Zásada slušnosti

Pod tímto pojmem si v rámci určení výše náhrady můžeme představit požadavek ohleduplnosti vůči oběti, tolerance k jejímu utrpení a akceptaci možného nadhodnocení výše náhrady, což musí být založeno na celospolečenském konsenzu.¹³⁹ Soud při svém rozhodování musí zohlednit všechny okolnosti případu v souvislosti se shora citovaným.

Někteří považují zásadu slušnosti jako subsidiární pravidlo pro určení výše zadostiučinění k hlavnímu pravidlu, jež vymezuje, že odčinění újmy musí proběhnout takovým způsobem, kterým dojde k plnému vyvážení vytrpěné bolesti. Pravdou však je, že se musí obě pravidla navzájem prolínat, aby došlo ke skutečně spravedlivému určení výše. To především z toho důvodu, že nemajetková újma je subjektivní, tudíž existuje velice málo objektivizačních aspektů, na jejichž základě by bylo možné určit výši náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Jednoduše řečeno, čím méně objektivizačních hledisek máme, tím více musí být zohledněna zásada slušnosti.

4.3.2 Predispozice poškozeného ke vzniku újmy

Velice komplikovanými jsou případy, kdy osoba oběti je zvlášť náchylná k poškození, aniž by to bylo patrné z jejího vzezření. Pak postačí jen velice málo a újma nastane, ačkoli u běžného člověka by se jen sotva dalo očekávat, že by daným způsobem mohlo dojít ke vzniku újmy. Jedná se o osoby trpící chronickými onemocněními, nebo u nich po opakovaných úrazech došlo k výraznému oslabení zdraví. Samozřejmě se nejedná pouze o osoby se zeslabenou fyzickou konstitucí, ale i psychickou labilitou.¹⁴⁰ Pod psychickou labilitou si můžeme představit případy, kdy osobnost člověka je tak slabá, že již

¹³⁹HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1709-1710.

¹⁴⁰HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1710.

mírné zranění v nich vyvolá deprese nebo sebevražedné myšlenky, popřípadě jde o osoby, které snadněji propadnou drogám nebo jiným návykovým látkám. Ačkoli se Nejvyšší soud opakovaně vyjádřil, že příčinnou souvislost mezi úrazem a následným chorobným stavem nelze vyloučit jen proto, že škůdce nevěděl o predispozici poškozeného k újmě, stále je toto téma řešeno.¹⁴¹ Došlo by tím totiž k rozporu smyslu celé myšlenky ochrany poškozeného.

4.4 Nemajetková újma při usmrcení člověka

V případě, že dojde k usmrcení poškozeného či k zvlášť závažnému ublížení na zdraví, je odčinění takové újmy upraveno v paragrafu § 2959 NOZ. Jedná se o specifický případ náhrady nemajetkové újmy představující duševní útrapy vzniklé manželovi, rodiči, dítěti či jiné osobě blízké. Zvlášť závažným ublížením na zdraví není ledajaké ublížení, vždy je třeba jej posuzovat v individuálním případě, zcela jistě ale lze dovést, že jím nebude zlomený prst u nohy, ovšem kóma už nepochybně ano.¹⁴² V případě smrti samozřejmě vznikne i majetková újma, kterou je škůdce povinen nahradit, tvoří ji náklady spojené s pohřbem, náklady na výživu pozůstalým a výživné dalším osobám, pokud jim usmrcený poskytoval jistá plnění, aniž by byl k takové povinnosti ze zákona vázán. Podrobně se náhradě nemajetkové újmy sekundárním obětem budu zabývat v kapitole sedmé, která je této problematice celá věnována.

¹⁴¹Srov. Rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 25 Cdo 676/99.

¹⁴²Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 847/2004.

5 Náhrada nemajetkové újmy – zadostiučinění

Vznikne-li poškozenému nemajetková újma, je oprávněn požadovat po škůdci náhradu ve formě přiměřeného zadostiučinění, jinak též satisfakce. Přiměřené zadostiučinění je však poškozený oprávněn žádat za předpokladu, že si tak strany výslovně ujednaly nebo tak stanoví zvlášť zákon.¹⁴³ Případy, u nichž zákon explicitně určuje, kdy je škůdce povinen nahradit nemajetkovou újmu, jsou: vznikne-li újma na přirozených právech člověka (§ 2956), škůdce poškodí věc ze svévole nebo ze škodolibosti (§ 2969 odst. 2), v případě osob, které pocítují újmu důvodně jako osobní neštěstí (§ 2971), dále při narušení dovolené (§ 2543) a při narušení základních členských práv člena spolku (§ 261).

Nemajetková újma musí být odčiněna poskytnutím přiměřeného zadostiučinění, plně vyvažujícího způsobenou újmu.¹⁴⁴ Použití slova vyvažující není náhodné, nýbrž zcela záměrné, a to z toho důvodu, že nemajetková újma nemůže být nikdy zcela nahrazena. Úkolem přiměřeného zadostiučinění je poskytnout skutečné a dostatečně účinné odčinění poškozenému za způsobenou újmu.¹⁴⁵ To je poskytováno vždy ve formě peněz, jestliže jiná podoba náhrady nemajetkové újmy nepřipadá v úvahu a pouhé konstatování porušení práva není zdaleka dostačující.¹⁴⁶

Účelem zadostiučinění není vyrovnání způsobené újmy, ale vycházíme-li ze správného slovního výkladu, má být skrze zadostiučinění učiněno poškozenému zadost. Tedy musí cítit, že jeho újma byla uznána a škůdce je za způsobenou újmu po zásluze potrestán, to může být buď tím, že škůdce poskytne poškozenému peněžitou satisfakci, nebo jiným nepeněžitým způsobem nahradí nemajetkovou újmu.

¹⁴³Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2894.

¹⁴⁴KOLBA, J., ŠULÁKOVÁ, M. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges. 2014. ISBN 978-80-7502-027-7. s. 40.

¹⁴⁵Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2951.

¹⁴⁶LOBOTKA, A., *Přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu*. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/primerene-zadostiucineni-za-vzniklou-nemajetkovou-ujmu?browser=mobi>.

Je třeba mít neustále na paměti, že oproti předchozí úpravě došlo ke změně v požadavku zavinění. Pro připomenutí tedy uvádím, že zatímco v předchozí úpravě při zásahu do osobnostních práv vznikla nemajetková újma poškozenému bez ohledu na zavinění, za účinnosti NOZ tomu tak je pouze, jedná-li se o zdržovací a odstraňovací nárok dle § 82 odst. 1.¹⁴⁷ Zdržovacím nárokem se poškozený domáhá upuštění od neoprávněného zásahu do osobnostních práv a odstraňovacím nárokem zase požaduje, aby byl odstraněn následek takového zásahu. Pro poskytnutí náhrady nemajetkové újmy dle § 2951 odst. 2 musí být naplněny všechny ty předpoklady, které musí být naplněny v případě náhrady majetkové újmy. Zavinění je vyžadováno například při zásahu do absolutních práv (§ 2910), ovšem v případě porušení smluvní povinnosti (§ 2913) zavinění vyžadováno není. To mi připadá naprosto pochopitelné a z logických důvodů není zavinění vyžadováno vždy. Jestliže souhlasím s ujednanými smluvními podmínkami, je mou povinností jednat s nimi v souladu a být obezřetná ve svém jednání, abych je neporušila.

V novém občanském zákoníku se setkáváme s řadou sdělení, že náhrada újmy má sankční charakter. Prvky sankční náhrady tzv. punitive damages, jsou známé především z angloamerického právního systému. Jejich úkolem není jen kompenzovat újmu způsobenou poškozenému, ale i potrestat škůdce za jeho protiprávní jednání nebo působit preventivně nejen vůči potencionálním dalším škůdcům, kteří tíhli ke spáchání obdobných činů, ale i proti konkrétnímu škůdci, aby nepokračoval v protiprávním jednání.¹⁴⁸ Nicméně už za účinnosti OZ bylo rozhodovací praxí umožněno podstatné zvýšení zadostiučinění, v čemž pak můžeme spatřovat preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy.¹⁴⁹ Nejčastějšími argumenty odpůrců sankčního charakteru náhrady nemajetkové újmy bylo, že náhrada nemajetkové újmy má mít především reparační funkci – jinými slovy satisfakční funkci – a tedy že příjem zadostiučinění vyššího, než je reálně vytrpěná újma, by znamenal obohacení bez spravedlivého důvodu. Proti tomuto názoru se ohrazovali zastánci sankčního charakteru, kteří argumentovali, že náhrada nemajetkové újmy, jež je pouhým nepatrným procentem ze zisku

¹⁴⁷HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1499.

¹⁴⁸NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. s. 49.

¹⁴⁹VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 218.

škůdce, jej nikdy neodradí, aby v budoucnu už nikdy nejednal protiprávně.¹⁵⁰ Zcela průlomově tak působí rozhodnutí Ústavního soudu ČR v nálezu sp. zn. I. ÚS1586/09 ze dne 6. 3. 2012.

5.1 Peněžitá satisfakce

Peněžitá podoba je nejčastěji užívanou formou přiměřeného zadostiučinění. Jak jsem již zmínila výše, primárně musí být tedy náhrada nemajetkové újmy poskytnuta v penězích, pouze pokud by nepeněžitý způsob satisfakce byl schopen skutečně a dostatečně účinně odčinit způsobenou újmu, pak ji může být využito. Taková formulace je změnou oproti OZ, jelikož dříve měla být nemajetková újma hrazena primárně jiným způsobem než v penězích, peněžitý způsob satisfakce měl být použit teprve tehdy, nejevil-li by se jiný způsob postačujícím.¹⁵¹ Změna je patrná i z formulace ustanoveních NOZ a OZ, zatímco nyní je ve formulaci na první místo řazen peněžitý způsob a teprve poté je uvedena možnost morální satisfakce, v předchozí úpravě byla peněžitá satisfakce zakotvena až na druhém místě. Uvědomme si však, že ačkoli je peněžitá satisfakce uvedena jako první, má povahu subsidiární vůči morálnímu zadostiučinění.

Poskytnutím peněžitě náhrady si má poškozený podle své vůle opatřit, co je mu libo a zpříjemnit si život tak, aby zmírnil pocit krivdy, která na něm byla spáchána, zároveň tím má být utišena jeho touha po odplatě.¹⁵²

5.2 Nepeněžitá satisfakce

Podoba nepeněžitěho způsobu satisfakce (morální satisfakce) je v NOZ vymezena rámcově. Jednak může být poskytnuta poškozenému omluva, nebo pokud by byla nedostačující vzhledem ke způsobu, jakým byla újma učiněna, může být omluva zveřejněna v hromadných sdělovacích prostředcích, nepeněžitá satisfakce však může mít i řadu jiných podob. V předchozí úpravě nebyla taková podoba satisfakce vůbec specifikována, nyní je však důraz kladen na opravdu skutečně a dostatečně účinné odčinění, a z toho důvodu je zapotřebí se problematikou způsobu náhrad podrobněji zabývat a poskytnout dostatečnou úpravu. Velice

¹⁵⁰NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. s. 50.

¹⁵¹ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 275.

¹⁵²HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1683.

často se stávalo, že zadostiučinění poskytnuté formou omluvy, která byla učiněna až po několikaletém soudním řízení, ztrácí pro poškozeného veškerý smysl a satisfakční funkce zadostiučinění se tak zcela vytratila, ačkoli při rychlé nápravě by postačovala. Je proto třeba vždy zohlednit i dobu, která uplynula od způsobení újmy, aby nedošlo ke zmíněnému znehodnocení morální satisfakce, kdy se omluva stane nedostačující kvůli časovému odstupu od zásahu. Další diskutabilní vlastností omluvy je její upřímnost.¹⁵³ Pochopitelně si jako poškozený přeje, aby byla omluva vyřčena upřímně a s přesvědčením škůdce, že učinil chybu, nikoli aby ji škůdce vyslovil jen proto, aby pak nemusel hradit peněžité zadostiučinění.

Kromě omluvy může mít morální satisfakce podobu odvolání difamujícího výroku, čímž je uveřejnění soudního výroku v tisku, aby došlo k veřejnému obeznámení rozhodnutí ve věci a zamezení tak šíření mylných domněnek. Jinými podobami může být i soudní konstatování porušení subjektivního práva atd.

Morální zadostiučinění je nepřipustné v případě, kdy teprve jejím učiněním by byla veřejnost obeznámena o zásahu do práv člověka. Vážnost takové osoby by tak nebyla před zraky veřejnosti zasažena až do doby, než by došlo k poskytnutí nepeněžitého zadostiučinění.¹⁵⁴

5.3 Přiměřenost zadostiučinění

Přiměřenost je základní podmínkou zadostiučinění, nejprve musí dojít k posouzení, zda vůbec má být satisfakce poskytnuta, aby její poskytnutí nebylo nepřiměřené vzhledem ke způsobené banální nemajetkové újmě. Jak již bylo zmíněno, satisfakce není poskytována za každou nemajetkovou újmu, jelikož člověk žijící v současné společnosti musí některé zásahy jednoduše přejít, není možné, aby byla řešena každá urážka nebo projev neúcty proti nám učiněný. Říkáme tomu test přiměřenosti, kterým dojde k vyloučení všedních případů nemajetkových újem od těch podstatných.

Při rozhodování o způsobu zadostiučinění je zapotřebí v případě zvolení morální satisfakce podložit takové rozhodnutí kladným poznatkem, že takový způsob zajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění vzniklé nemajetkové újmy. Je zřejmé, že svévolné napadení osoby, kterým škůdce způsobí zlomeniny a otřes

¹⁵³HAJN, P. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie. 2003, roč. 33, č. 4, s. 8.

¹⁵⁴Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97.

mozku, lze jen těžko napravit pouze omluvou. Posouzení přiměřenosti je vždy velmi složité, ať už jde o určení způsobu zadostiučinění či jeho výše. Jak už bylo výše zmíněno, musí být zohledněna celá řada okolností konkrétního případu, neexistují žádná všeobecná hodnotící kritéria, kam až lze poškozeného odčinit morální satisfakcí a odkud už je zapotřebí použít peněžité částky, stejně tak není nikde uvedeno, jaká výše peněžité satisfakce je při té či jiné nemajetkové újmě přiměřená.

Během projednávání o přiměřenosti zadostiučinění musí být zohledněno nejen to, zda jde o dostačující satisfakci pro poškozeného, ale zároveň musí být vzato v potaz, zda poskytnutí takového zadostiučinění nebude mít pro škůdce likvidační následky.¹⁵⁵ Pokud je škůdce nezaměstnaný a platí výživné na své nezletilé děti, výše peněžitého zadostiučinění zřejmě nebude dosahovat mimořádně vysoké výše, ale pouze takové, kterou bude reálně schopen nahradit. Jak jsem již uvedla výše, i dobu, která uplynula od vzniku újmy, je třeba mít na paměti při posuzování přiměřenosti. Jestliže již v okamžiku rozhodování soudu je funkce nepeněžité satisfakce značně oslabena, je třeba, aby soud náležitě zvážil možnost přiznání peněžité satisfakce.

Volba způsobu zadostiučinění je do značné míry na poškozeném, který musí ve svém žalobním návrhu zformulovat, jaký způsob náhrady nemajetkové újmy požaduje. Zároveň však nese důkazní břemeno a břemeno tvrzení, aby prokázal existenci všech předpokladů pro vznik povinnosti nahradit nemajetkovou újmu.¹⁵⁶ V případě vzniku povinnosti nahradit nemajetkovou újmu dle § 2958 či § 2969 odst. 2 tak zákon přímo stanoví, že musí být poskytnuta finanční satisfakce.

5.3.1 Okolnosti zvyšující hodnotu peněžitého zadostiučinění

Při určování výše, ale i způsobu, zadostiučinění je třeba zohlednit celou řadu okolností, jako je forma a intenzita neoprávněného zásahu, ale i okolnosti zvláštního zřetele hodné jako je úmyslné způsobení újmy zvláště pak, použil-li škůdce lsti, pohružky, zneužil závislosti poškozeného na škůdci, nebo byly následky újmy násobeny uváděním ve veřejnou známost, či byl poškozený diskriminován z důvodu svého pohlaví, zdravotního stavu, etnického původu, víry

¹⁵⁵HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1684.

¹⁵⁶HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1685.

nebo jiného obdobně závažného důvodu.¹⁵⁷ Nesmíme opomenout ani další okolnosti vyplývající z ust. § 2957, které je třeba zohlednit. Takovými okolnostmi jsou obavy poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, jestliže jsou tyto obavy vyvolány nějakou hrozbou či jinou příčinou.

Ustanovení § 2957 NOZ tedy vyjmenovává ty okolnosti, které spustí proces zvyšování náhrady nemajetkové újmy, ovšem zmiňuje pouze ty, které jdou k tíži škůdce. Můžeme spatřovat spojitosti tohoto ustanovení s ustanovením § 13 odst. 3 OZ, ovšem v NOZ došlo k větší konkretizaci a, jak jsem již zmínila, týká se negativ pouze na straně škůdce.

Některé okolnosti, které je též vhodné posoudit, jsou vymezeny v Komentáři k § 2951, kde autoři vychází z testu přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu.¹⁵⁸ Pro příklad bych uvedla jednu z okolností, kterou v testu najdeme, a tou je hodnota významu, jež poškozený v narušeném statku spatřoval. Následně musí být posouzeno, zda o takovém významu škůdce věděla, jestli byl obeznámen o následcích, které pro něj z narušení plynuly. Takovým významem může být například hodnota zvláštní oblíbenosti určité věci pro poškozeného. Dalším zohledňujícím hlediskem je např. způsob zásahu, kterým došlo ke vzniku nemajetkové újmy. Přednesla bych jen demonstrativní výčet způsobů, jakými může škůdce svůj zásah učinit: zvláště zavrženíhodný, bolestivý, cílený, výhružný, lstivý, záměrný, využívající duševní poruchy, nemožnosti, lásky, důvěry, nedospělosti, nadřizenosti. Rozsah újmy je také důležité vymezit z hlediska územního a časového, např. pomluva učiněná v hlavních zprávách ve státní televizi bude mít patrně větší dopad než ta učiněná v regionálním vysílání v dopolední relaci. Nesmíme zapomenout ani na posouzení vlivu, který má na postiženého v rodině, v profesním životě nebo v určité komunitě, ale také na okolnosti na straně škůdce jako je jeho pohnutka, majetkové poměry aj. Zároveň nesmíme opomenout ani okolnosti na straně poškozeného, kterými jsou zavinění, odpuštění škůdci a podobně. V podstatě všechny výše zmíněné okolnosti byly již formulovány v judikatuře Nejvyššího soudu jako okolnosti, které je zapotřebí

¹⁵⁷Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2957.

¹⁵⁸TELEC, I. Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu, Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 4, s. 144-152.

zohlednit, obvykle je vztahoval k morální satisfakci, ale můžeme tyto hodnotící kritéria využít ke každému způsobu zadostiučinění.¹⁵⁹

Míra zavinění původce zásahu je dle judikatury k § 13 odst. 3 OZ zásadním způsobem spoluurčujícím a nepochybně i jedním z hledisek rozhodujících o zvýšení náhrady. To můžeme převzít i do současného výkladu tak, že s přibývajícím mírou zavinění musí logicky přibývat i hodnota finančního zadostiučinění, jelikož jsou ve vzájemném vztahu přímé úměry. Můžeme z toho vyvodit fakt, že v případě zlého úmyslu na straně škůdce by měl soud vyslovit nad společensky i právně zvláště odsouzeníhodným chováním takovou výši peněžitého zadostiučinění, která by jasně dala najevo postoj k onomu jednání.¹⁶⁰ Pokud tedy dojde k úmyslnému jednání škůdce, je tato skutečnost podkladem pro zvýšení náhrady, přičemž může být zohledněno i to, zda se jednalo o úmysl přímý či nepřímý.¹⁶¹

Jestliže je poškozený zásahem škůdce postižen strachem ze smrti nebo vážného poškození života a vnímá svou situaci jako bezvýchodnou, může ho to následně opravňovat rovnou k požadavku na peněžitou satisfakci, nikoli jen morální. Není v dané situaci rozhodující, zda byl jeho život skutečně ohrožen či zda došlo k jeho zranění. Rozhodující je, jestli byla obava důvodná, při posuzování musí být zohledněno i kritérium v § 4 NOZ. Poškození zdraví lze ztotožnit s poruchou zdraví, jak ji definuje trestní zákoník.¹⁶² Pro vymezení vážného poškození zdraví se využívá trestního práva, konkrétně § 122 odst. 2 písm. a) až i) vymezující případy těžké újmy na zdraví. K obavě ze ztráty života může vést i hrozba nákazy virem HIV, určení nesprávné diagnózy, která je smrtelná, únos a řada dalších případů.

¹⁵⁹HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1702.

¹⁶⁰Srov. Nález Ústavního soudu, ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

¹⁶¹VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3. s. 218.

¹⁶²„... takový změněný zdravotní stav poškozeného, který nastal v důsledku jednání pachatele a projevoval se nikoli jen nepodstatným zhoršením tělesných (fyziologických) nebo duševních (psychických) funkcí organismu.“ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník II*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2012. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 1317.

5.3.2 Okolnosti snižující hodnotu peněžitého zadostiučinění

Výše finanční satisfakce může být i snížena, pokud by došlo k naplnění některé z okolností, které jdou k tíži poškozeného, jak vyplývá z ustanovení § 2918 NOZ. Úprava v NOZ se liší oproti původní tím, že rozšiřuje výčet okolností, které lze přičíst k tíži poškozeného, jelikož se už nevztahují pouze na spoluzavinění poškozeného.¹⁶³ Rozlišují se dvě podoby jednání poškozeného, kterými může dojít ke snížení zadostiučinění, první z nich je aktivní jednání poškozeného. To může spočívat například v přechodu přes vozovku v nepřehledné oblasti mimo přechod pro chodce, nebo poškozený svým chováním vyprovokuje psa k útoku, který ho v reakci na to napadne. Druhá podoba jednání poškozeného, která zapříčiní snížení satisfakce, spočívá v pasivitě poškozeného. Mohli bychom si pod tím představit například nepřijetí opatření, kterými by došlo k zabránění vzniku újmy nebo dalšímu zvyšování. Řada lidí si není vědoma skutečnosti, že poškozený musí i po utrpění újmy dbát obvyklé pozornosti k vlastním věcem, aby se újma nezvětšila, opomene-li to, nese zvýšenou újmu sám.¹⁶⁴ Musí být zároveň zohledněno ustanovení § 2902 NOZ, a tedy, že poškozený nemá nárok, aby mu byla nahrazena ta újma, které mohl po oznámení její hrozby či vzniku zabránit. Díky tomu může dokonce dojít i ke snížení náhrady u sekundárních obětí.

Ustanovení § 2918 se vztahuje na všechny okolnosti, které lze poškozenému přičíst, může být tedy považováno za ustanovení zakládající liberační důvody pro škůdce, a to bez ohledu na to, zda je nezbytné zavinění či nikoli. Škůdce však musí soudu takové skutečnosti tvrdit a prokázat jejich existenci, jelikož soud ke spoluúčasti poškozeného nepřihlíží z úřední povinnosti. Spoluzaviněním poškozeného není myšleno zavinění ve stejném smyslu jako u škůdce, jelikož zde bude patrně chybět prvek protiprávnosti, postačí, když bude v příčinné souvislosti k újmě.¹⁶⁵ Přičitatelnost spoluzavinění bude vyloučena, pokud by poškozený byl deliktne nezpůsobilý, typickým příkladem je pětileté dítě, které přebíhá vozovku tam, kde nemá, nemůže mu být v případě srážky pak taková skutečnost přičtena k tíži.

¹⁶³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 441 OZ.

¹⁶⁴ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1588.

¹⁶⁵ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1588.

Jak vyplývá z druhé věty předmětného ustanovení § 2918, může nastat situace, kdy skutečnosti přičítající se k tíži škůdce, či naopak poškozeného, budou natolik zanedbatelné, že povinnost k náhradě újmy nebude rozdělena mezi škůdce a poškozeného, ačkoli existují některé okolnosti pro vzájemné sdílení, a ponese povinnost k náhradě pouze jeden z nich. Není tedy vyloučena situace, kdy ponese celou povinnost k náhradě poškozený. Okolností, která bývá jednoznačnou, je úmyslné zavinění, ovšem ani ta nevyklučuje přihlídnutí k nedbalosti.¹⁶⁶ Škůdce může být zbaven své povinnosti bez ohledu na zavinění, pokud se prokáže úmysl poškozeného, příkladem může být situace, kdy elektrikář nechá nezakryté dráty elektrického vedení a poškozený na ně ze zvědavosti sáhne. Judikatura se též přiklonila k vyloučení povinnosti škůdce i tehdy, pokud provozuje abnormálně nebezpečnou činnost (srov. Případ diváků zraněných při sledování automobilové rallye – Rc 26/2008).

5.3.3 Cena zvláštní oblíby

Náhrada ceny zvláštní oblíby je zvláštním institutem, který může poškozený žádat v případě, že škůdce poškodí věc ze svévole nebo škodolibosti. „*Cenou zvláštní oblíby je mimořádná cena, při které se zohledňují i nemajetkové aspekty, zvláště pak osobní vztah poškozeného k věci.*“¹⁶⁷ Hodnota věci je tak odvislá od zvláštních osobních důvodů k předmětné věci, ke které má majitel určitý individuální citový vztah. Náhradou tak bude kompenzována jednak škoda vzniklá úbytkem na majetku v důsledku poškození či zničení věci, která se primárně nahradí uvedením do předešlého stavu, je-li to možné, jinak je poskytnuta peněžitá náhrada škody, a jednak vzniklá nemajetková újma.

Podmínkou je, že k poškození musí dojít ze svévole nebo škodolibosti. Svévolně koná ten, kdo úmyslně poškodí či zničí věc jen ze svého rozmaru, pro vlastní potěšení.¹⁶⁸ Škůdci je přitom jedno, kdo je poškozeným, záleží mu pouze na svém osobním potěšení z poškození či zničení. Škodolibé jednání má opačný význam, zde škůdce škodí hlavně proto, že chce způsobit újmu právě poškozenému. To, že

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2004, sp. zn. 25 Cdo 357/2004: Ke spoluzavinění poškozeného na vzniku újmy na zdraví se přihlíží zejména v případech, kdy poškozený svým protiprávním jednáním trestný čin proti své osobě vyprovokoval, nebo tam, kde pachatel odvracel útok poškozeného, aniž byly splněny podmínky nutné obrany.

¹⁶⁷ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. ISBN 978-80-7208-922-2. s. 1047.

¹⁶⁸ NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8. s. 47.

způsobil újmu zrovna poškozenému, činí škůdci potěšení z různých osobních důvodů.

Stanovení ceny zvláštní obliby je velice obtížné, jelikož tím, že v sobě její zničení zahrnuje i nemajetkovou újmu, nelze objektivně hodnotu určit. Soud tak určuje na základě své volné úvahy podložené o informace, které získal od poškozeného. Ten soudu sdělí, jak dlouho věc vlastnil, jak ji získal, čím pro něj byla tak významná, na jakou hodnotu si dané věci cení apod.¹⁶⁹ Cena zvláštní obliby vždy několikanásobně převyšuje její obvyklou cenu. Škůdce je nejen soukromoprávně trestán za své zavrženíhodné jednání prostřednictvím penální funkce, ale zároveň má cena zvláštní obliby funkci reparační, jelikož se snaží vynahradit nejen hodnotu věci, ale také vyvážit vzniklou nemajetkovou újmu právě skrze zvýšení náhrady, jež představuje funkci satisfakční.¹⁷⁰

5.4 Procesní postup soudů při uplatňování nároku na náhradu újmy a při určování výše peněžité satisfakce

Každý, kdo se cítí zkrácen na svých právech, se může domáhat ochrany u orgánů veřejné moci, a to zejména soudů. Podle nového občanského zákoníku má být zárukou pro každého, kdo se domáhá ochrany, že bude v jeho případě rozhodnuto obdobně, jako je tomu v jiném případě, který se v podstatných znacích shoduje, což představuje záruku jednotnosti a předvídatelnosti v rozhodování soudů, zajišťovaném a usměrňovaném Nejvyšším soudem. Pokud by došlo k rozhodnutí, které by se výrazně lišilo od předvídaného rozhodnutí, musí být takové tvrzení soudem přesvědčivě odůvodněno. Právě oblast náhrady újmy prošla novou právní úpravou výraznou změnou, jelikož nyní je důraz kladen na individuální posouzení každého jednotlivého nároku, aniž by byl soud vázán nějakým podzákonným předpisem.¹⁷¹ Nemajetková újma pocítila s příchodem NOZ rozkvět, jelikož do jeho účinnosti byla víceméně zatlačována do ústraní, protože ji právní úprava

¹⁶⁹VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 270.

¹⁷⁰VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 270.

¹⁷¹NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHOŘOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. ISBN 978-80-247-5165-8, s. 44.

považovala za vedlejší nárok. Nyní můžeme říci, že došlo v podstatě k jejímu zrovnoprávnění s náhradou škody, což se projevuje tím, že všechna zákonná ustanovení o povinnosti nahradit škodu se vztahují i na odčinění nemajetkové újmy. Uplatnění nároku na náhradu škody a nemajetkové újmy a její vymáhání probíhá ve společném soudním řízení, což už před účinností prosazoval i Ústavní soud.

S příchodem NOZ došlo také k zamezení duplicity při uplatňování nároků, musela být sjednocena věcná příslušnost soudů, které rozhodovaly spory z ochrany osobnosti a náhrady škody, běžně se totiž stávalo, že stejný skutek, u kterého vznikl nárok na nemajetkovou újmu i náhradu škody, současně rozhodoval jak soud okresní, tak soud krajský. Kompetence pro rozhodování sporů týkajících se náhrady škody náležela soudům okresním a příslušnost soudu rozhodovat o nárocích z ochrany osobnosti příslušela dříve krajským soudům, a to dle občanského soudního řádu. Ovšem došlo k novelizaci občanského soudního řádu v § 9 odst. 2, jehož účinnost byla stanovena ke dni 1. ledna 2014 a krajským soudům byla věcná příslušnost odebrána a přisouzena dle § 9 odst. 1 OSŘ soudům okresním.

Do ne zrovna výhodné pozice se dostává poškozený při uplatňování svého nároku na náhradu újmy, jelikož se ve sporném řízení dostává do situace, kdy nese povinnost tvrzení, musí prokázat rozhodné skutečnosti zakládající jeho nárok a ještě musí provést nebo navrhnout důkazy potvrzující jeho tvrzení. To však není stále všechno, pokud je v předmětném vztahu vyžadováno zavinění, musí škůdce prokázat i to. Žalovaný tak musí přednést skutečnosti pouze tehdy, pokud existují takové skutečnosti, které by vyloučily jeho odpovědnost.

Vyčíslení peněžité satisfakce je velice obtížné, což jsem již několikrát avizovala, soud musí zohlednit řadu okolností, které s případem souvisejí včetně těch, jež podmiňují snížení či zvýšení výše satisfakce. Soud může souhlasit s výší, kterou ve svém žalobním návrhu zformuloval poškozený jako žalobce, nebo vyřkne částkou jinou, ke které dospěl (§ 136 OSŘ). Poměrně velkou roli v této problematice hrají náklady soudního řízení, jestliže žalobce prokáže všechna skutková tvrzení případu a soud nevyhoví pouze výši peněžité satisfakce, nebude žalobce postižen za nesprávné určení výše. Jestliže je žalobce v řízení úspěšný a soud mu pouze nepřizná plnou výši navrženého zadostiučinění, měl by pak soud

postupovat v souladu s § 142 odst. 3 OSŘ a přiznat žalobci náhradu nákladů řízení v plné výši.¹⁷²

Pokud se ale žalobci nepodaří prokázat všechna svá skutková tvrzení, ale pouze některá, pak bude soud postupovat podle § 142 odst. 1 a 2 OSŘ. Vhodné je, aby žalobce ve svém žalobním návrhu formuloval vedle požadavku na peněžitou satisfakci také morální zadostiučinění. A to z prostého důvodu, jestliže soud žalobci nepřizná nárok na peněžité zadostiučinění, ale pouze nárok na morální satisfakci, bývá přesto žalobci v souladu s § 142 odst. 3 OSŘ přiznáno alespoň právo na náhradu nákladů řízení. Samozřejmě by soudy při svém rozhodování o nákladech řízení ve sporech o přiměřené zadostiučinění měly vycházet především z míry prokázání svých tvrzení ohledně vzniklé nemajetkové újmy a nikoli z formy přiměřeného zadostiučinění či výše přiznané částky ve srovnání s žalobním návrhem.¹⁷³

Poměrně častou diskusní otázkou je, zda soud může při určování výše peněžitého zadostiučinění postupovat dle zásady *ultra petitum* a přiznat tak žalobci částku vyšší, než o kterou žádal. S tímto názorem se můžeme setkat například ve Velkém akademickém komentáři od autora Karla Eliáše, který na takový postup odkazuje v § 153 odst. 2 OSŘ, z něhož vychází požadavek určitého uspořádání vztahu mezi účastníky. Oproti tomu Švestka takový názor odmítá a naopak upozorňuje na povinnost soudu být vázán *petitem* žalobce a v žádném případě nepřiznávat částku vyšší než jakou žalobce určil, čímž odkazuje na zásadu *iudex non eat ultra petita partium*. Já osobně bych se přiklonila k názoru Karla Eliáše, domnívám se, že je přípustné, aby soud měl možnost zvýšit hodnotu finančního zadostiučinění, jelikož právě soud je dostatečně kvalifikovaný pro to, aby určil výši přiměřeného zadostiučinění skutečně přiměřeně a spravedlivě. Ne vždy pomáhá žalobci s žalobním návrhem advokát nebo jiná práva znalá osoba, aby mohl s ohledem ke všem okolnostem a právním předpisům určit vhodnou výši zadostiučinění. Z toho důvodu je vhodné, aby měl soud možnost navýšení oproti žalobnímu *petitu*, a bylo tak zamezeno poškození žalobce přiznáním nižší částky peněžitého zadostiučinění, než jaké mu přísluší.

¹⁷²Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2010, sp. zn. I. ÚS 1505/08.

¹⁷³VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 194.

5.5 Finanční zadostiučinění versus daně

Je velice častou otázkou, zda je poškozený povinen zdanit vyplacenou náhradu nemajetkové újmy. Pokud se jedná o poškozeného, který je fyzickou osobou, pak přijatá náhrada škody, nemajetkové újmy, plnění z pojištěného majetku, plnění z pojištění odpovědnosti za škodu a plnění z cestovního pojištění jsou osvobozeny od daně z příjmů (§ 4 odst. 1 písm. d) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů).¹⁷⁴ Poškozený nese další důkazní břemeno a tentokrát musí prokázat, že přijatá částka je náhradou škody či nemajetkové újmy. Ne však každá náhrada škody poskytovaná fyzické osobě je zbavena povinnosti zdanění.¹⁷⁵

Oproti tomu náhrada škody či nemajetkové újmy právnických osob není nikdy obsažena ve výjimkách osvobozených od daně z příjmů (§ 19 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů), a proto je jejich náhrada předmětem zdanění.

¹⁷⁴VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 195

¹⁷⁵Pozn. Zbavení fyzických osob povinnosti zdanění se nevztahuje na náhradu za ztrátu příjmu, náhradu škody způsobené na majetku, sloužícího v době vzniku škody k nájmu, náhradu škody způsobené na majetku, který je součástí obchodního majetku, z něhož plyne příjem ze samostatné činnosti v době vzniku škody, a jiné nepodléhají osvobození od daně.

6 Náhrada nemajetkové újmy

sekundární oběti

Náhrada nemajetkové újmy sekundární oběti je spjata s § 2959 NOZ, který stanoví, že v případě usmrcení či zvláště závažného ublížení na zdraví náleží manželovi, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké právo na peněžitou náhradu plně vyvažující jejich utrpení, kterými škůdce odčiní mimo jiné duševní útrapy. Tím byly rozšířeny nároky na nemajetkovou újmu, již se tedy náhrady nedomáhá pouze osoba poškozená protiprávním zásahem do fyzické integrity, ale i jí osoby blízké.

6.1 Porovnání úpravy nároku pozůstalých na náhradu nemajetkové újmy dle OZ a dle NOZ

Úprava nároků pozůstalých na náhradu za vzniklé duševní útrapy prošla značným vývojem, až do měsíce dubna roku 2004 neobsahoval OZ žádnou úpravu týkající se nároku pozůstalých na náhradu za vzniklé duševní útrapy. Pozůstalí museli své nároky uplatňovat jako neoprávněný zásah do soukromí s odkazem na § 13 odst. 2 OZ. Jako reakce na opomenutí této úpravy byly zakotveny v § 444 odst. 3 OZ paušální částky zadostiučinění za smrt příbuzného. Ovšem úprava se týkala jen taxativně vyjmenovaného okruhu osob, kterým příslušela výslovně stanovená částka, nejvyšší hodnotou ve výši 240 000 Kč bylo poskytnuto zadostiučinění manželovi/manželce, dítěti, rodiči a osobě blízké. Částka 85 000 Kč příslušela rodičům při ztrátě nenarozeného dítěte a sourozencům zesnulého pak příslušela částka 175 000 Kč. Možností, jak tyto částky, které setrvaly na stejné hodnotě od jejich zavedení, navýšit, bylo skrze žalobu na ochranu osobnosti.¹⁷⁶

S příchodem NOZ došlo ke zcela novému pojetí této problematiky, především tím, že si nová úprava už je vědoma důležitosti a cennosti takových blízkých vztahů a uvědomuje si, že zásah do fyzické integrity osoby blízké, popřípadě její ztráta, může vyvolat srovnatelný, nebo dokonce těžší, duševní otřes než újma jeho samého. Citová pouta, která se projevují v sociálních vztazích mezi manžely,

¹⁷⁶VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 233

rodiči a dětmi, mezi sourozenci nebo jinými blízkými osobami, jsou velice pevná, intenzivní a založená na úzké vazbě, jedná se o jedny z nejsilnějších mezilidských vztahů vůbec.¹⁷⁷ A právě z těchto důvodů je nutné, aby i osobám blízkým, označovaným jako sekundární oběti, náleželo zadostiučinění v podobě finanční satisfakce. Náhradu nemajetkové újmy vzniklé sekundárním obětem označujeme jako tzv. reflexní újmu. Obdobné pojetí reflexní újmy, jak jsem ho právě nastínila, zastává i Komise ministrů Rady Evropy v doporučení z roku 1975.

6.2 Reflexní újma poskytovaná sekundárním obětem

Aktivní legitimace náleží všem osobám blízkým vyjádřeným v § 22 NOZ, přičemž není nikterak rozlišováno, zda sekundární oběť byla přímo svědkem újmy nebo zda se o újmě dověděla až později. Ovšem přesto, že některá osoba je dle § 22 aktivně legitimovaná k poskytnutí náhrady reflexní újmy, nemusí být úspěšná, jelikož nárok těmto osobám není přiznáván automaticky. Jestliže osoba nepociťuje újmu, která vznikla například manželovi jako újmu vlastní, nemůžeme ji označovat za sekundární oběť. Vždy musí být posuzován faktický vztah mezi osobami, který je zjištěn skrze intenzitu citového pouta, jež mezi sekundární a primární obětí panovalo. Primární a sekundární oběť musí spojovala vazba, jako je láska, náklonnost, soucit a jejich vztah musel být intenzivní a převážně harmonický. Existují další a zcela pochopitelné okolnosti, ke kterým se přihlédne při rozhodování o přiznání reflexní újmy, je jimi stupeň příbuzenství, věk oběti nebo osoby blízké a existence společné domácnosti. Musí tedy existovat skutečné utrpení sekundární oběti v důsledku újmy primární oběti, je zcela pochopitelné, že pokud manžel podá návrh na rozvod, tak v případě následné smrti manželky by mu s největší pravděpodobností nárok na náhradu nepříslušel. Specifickým případem je vztah mezi rodiči a dětmi, vždy musí být ještě zohledněn rodičovský pocit odpovědnosti za děti, i v tomto případě je zohledňujícím kritériem věk, ovšem poněkud odlišně vykládajícím, jelikož jinak je vnímána ztráta novorozeného dítěte a jinak dospělého potomka.

Všechny osoby, kterým byl přiznán nárok na poskytnutí náhrady a které se domáhají odčinění vzniklé újmy, mají vždy stejné procesní postavení, jedinou

¹⁷⁷HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1717

podmínkou je, že vzniklé duševní útrapy nastaly v důsledku smrti nebo zvláště závažného ublížení na zdraví blízké osoby.¹⁷⁸

Reflexní újma může mít různou podobu, primárně se vždy jedná o psychickou bolest (smutek, žal), ale nesmí být opomenuto ani případné citové strádání, jakým může být ztráta životní perspektivy nebo obavy o budoucnost aj. Ovšem pokud se duševní útrapy rozvinou v onemocnění (klinická deprese, poruchy příjmu potravy atd.), už se nejedná o reflexní újmu, nýbrž ublížení na zdraví sekundární oběti, a takovou újmu už je zapotřebí odčinit dle § 2910 NOZ.

Stejně jako tomu je v případě určování jakékoli nemajetkové újmy, i zde musí dojít k naplnění jednak pravidla, aby výše zadostiučinění plně vyvažovala vytrpěnou bolest, tak i zásady slušnosti. Je nezbytné, aby se obě tyto zásady navzájem prolínaly, proces určování výše satisfakce jsem však už pečlivě popsala v předchozí kapitole.

Zásada slušnosti v tomto případě představuje především prvek ohleduplnosti vůči sekundární oběti a tolerance k jejímu utrpení, v podstatě tak škůdce přijímá možnost nadhodnocení výše náhrady, která je společností považována za adekvátní.¹⁷⁹ Samozřejmě je zapotřebí, aby se dospělo k určité objektivizaci, čímž by se zamezilo výrazným nerovnostem a založil by se podklad pro spravedlivou a předvídatelnou praxi, znovu ale připomínám, že vždy musí být výše zadostiučinění přizpůsobena individuálním okolnostem. Zásad slušnosti se využije především při poskytování zadostiučinění osobě blízké, která však žádné skutečné duševní útrapy v důsledku úmrtí neprožívá, což se stává především u osob, které nejsou schopny rozpoznat následky ztráty osoby, jsou jimi zejména děti či nesevěprávné osoby.¹⁸⁰

Již jsem zmínila, že pro přiznání nároku na náhradu není vylučující skutečnost, že sekundární oběť nebyla přímo přítomna události nebo bezprostředně poté, avšak místní a časová blízkost se škodnou událostí musí existovat. Okolnostmi, které jednoznačně odůvodňují zvýšení zadostiučinění, je identifikace zemřelého nebo přítomnost při exhumaci. Rozhodně je také třeba zvážit způsob, jakým byly

¹⁷⁸HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1721

¹⁷⁹HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1721

¹⁸⁰ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 131

sekundární oběti duševní útrapy přivoděny, může se totiž stát, že škůdce třeba úmyslně sdělí sekundární oběti událost sám, aby újmu ještě zvýšil.

Soudy mohou při svém rozhodování případů v rámci ochrany osobnosti zohlednit ještě další okolnosti při stanovení výše peněžitého zadostiučinění, kterou je již poskytnutá morální satisfakce. Svoji podstatnou roli tedy sehraje i omluva projevená škůdcem nebo projev lítosti či aktivně projevená snaha dobrovolně odčinit zásah. Škůdce může například zasílat vánoční dárky pozůstalým dětem, poskytnout jim peněžitou sumu na účet veřejné sbírky¹⁸¹ a mnohá jiná vstřícná gesta, jež by byla soudem zohledněna.

Nyní se přesunu ke zcela odlišným okolnostem, které mohou nastat a které jsou soudem zohledňovány. Jestliže škůdce vytrvale odmítá svou vinu, chová se nevhodně k pozůstalým či koná jiné nepochopitelné a bezohledné chování, pak to naopak znamená podnět pro navýšení satisfakce.

Jestliže by případ dospěl až do fáze soudního řízení o náhradu újmy způsobené usmrcením, pak je navrhovatel osvobozen od soudního poplatku podle § 11 odst. 2 písm. d) zákona o soudních poplatcích. Tím je myšlen ale skutečně pouze soudní poplatek, zbylé náklady řízení už navrhovatel hradit musí. Je zapotřebí striktně rozlišovat osvobození od soudních poplatků na základě zákona o soudních poplatcích a osvobození od soudních poplatků učiněné soudem podle § 138 odst. 1 OSŘ, v takovém případě je totiž rozsah osvobození výrazně širší, účastník je zbaven i povinnosti složit zálohu na náklady důkazu (§ 141 odst. 1 OSŘ) a povinnosti hradit náklady řízení státu (§ 148 odst. 1 OSŘ).¹⁸²

6.3 Náhrada nemajetkové újmy při zvlášť závažném ublížení na zdraví poskytovaná sekundární oběti

Poskytnutí finančního zadostiučinění sekundární oběti při zvlášť závažném ublížení na zdraví je nově zakomponovaný institut do právní úpravy, OZ tento nárok neobsahoval. Častokrát se v důsledku zvlášť závažného ublížení na zdraví zcela změnil život osobám blízkým primární oběti, může se dokonce jednat až o dopad do osobnostních práv osoby blízké poškozenému. Z těchto důvodů není

¹⁸¹Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Co 146/2010

¹⁸²VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 230

zcela od věci možnost, aby náhrada při újmě vzniklé zvláště závažným ublížením na zdraví byla přiznávána v obdobné i vyšší částce jako finanční zadostiučinění, které je poskytováno při úmrtí.¹⁸³

Jestliže by zvláště závažné ublížení s sebou neslo i trvalé následky, znamenal by takový úraz nejen ztížení uplatnění ve společnosti pro poškozeného, ale i pro jemu blízkou osobu.¹⁸⁴ Mnohdy manželé konají řadu činností společně a následně tak nebude moci konat už ani jeden z nich – primárně poškozený není schopen činnosti ze zdravotních důvodů a osoba blízká nemůže konat kvůli péči o poškozeného, nebo nelze vykonávat takovou činnost samostatně apod.

¹⁸³VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 236

¹⁸⁴ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 131

7 Promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy

Navzdory tomu, že poškozenému skutečně vznikl nárok na náhradu újmy způsobené protiprávním jednáním, případně jinou škodnou událostí, nemusí být poškozenému právo na náhradu přiznáno, pokud uplynula promlčecí lhůta. „*Uplyne-li stanovený čas pro výkon (uplatnění) práva na náhradu škody, poškozený v něm nevykoná (neuplatní) toto své právo a dlužník vznesse následně u soudu námitku promlčení, nastávají právní následky promlčení.*“¹⁸⁵ Právními následky promlčení je nemožnost úspěšně vymoci soudní cestou poskytnutí náhrady za vzniklou nemajetkovou újmu. Pochopitelně tím není vyloučena možnost, že škůdce bude natolik slušný a vědomý si toho, že způsobil újmu, že újmu nahradí dobrovolně, navzdory tomu, že promlčecí lhůta již uplynula, a je tudíž takový nárok soudně nevymahatelný. Pokud by taková situace nastala, nejedná se v žádném případě o bezdůvodné obohacení ze strany poškozeného.¹⁸⁶

Existují tři podmínky, které, pokud jsou všechny splněny, způsobí nevymahatelnost práva na náhradu újmy: uplynutí promlčecí lhůty určené v NOZ, nárok nebyl před uplynutím lhůty uplatněn poškozeným u soudu nebo jiného příslušného orgánu a škůdce vznesl námitku promlčení. Pokud dojde škůdcem ke vznesení námítky promlčení, je soud povinen žalobu žalobce zamítnout. Za zmíněných okolností dojde k nevratnému promlčení nároku, jestliže tomu chceme zabránit, nepomohou nám různé upomínky a výzvy poškozeného adresované škůdci, ale jedinou možností je podání příslušnému orgánu, a to nejpozději poslední den promlčecí lhůty, což se prokazuje doručenkou nebo podobnými doklady, na kterých je vyznačeno datumové razítko soudní podatelny.

Jestliže opakovaně dochází k porušování téže právní povinnosti, není taková situace nedělitelným nárokem na náhradu újmy. Tím pádem nevyčkáváme, než dojde k ukončení dlouhodobě opakovanému porušování právních povinností, ale vzhledem k tomu, že každé porušení je jednotlivým nárokem, započne u každého

¹⁸⁵ ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 180

¹⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 609

z nich plynout promlčecí lhůta okamžikem, kdy se o způsobené újmě dozvídá poškozený.¹⁸⁷

7.1 Délka promlčecí lhůty

Pokud jde o délku promlčecí lhůty, zabývá se jí výslovně ust. § 636 NOZ. Ústředními pojmy, které se týkají délky promlčecí lhůty, jsou subjektivní lhůta a objektivní lhůta. Rozdíl mezi nimi je ten, že subjektivní lhůta je vázána na vědomost poškozeného o způsobení újmy, zatímco lhůtu objektivní lze stanovit daleko jednodušeji, jelikož nijak nesouvisí s vědomostí poškozeného a nastává okamžikem způsobení újmy.¹⁸⁸

Problematika délky si prošla změnou oproti předchozí délce upravené v občanském zákoníku z roku 1964 a obchodním zákoníku. Dle úpravy v OZ byla subjektivní promlčecí lhůta stanovena na dva roky a objektivní promlčecí lhůta na tři roky. Došlo-li k úmyslnému způsobení škody, pak se objektivní promlčecí lhůta prodloužila na deset let. Dalším specifickým případem byla újma způsobená na zdraví, kdy je objektivní lhůta zcela vyloučena.

V současné úpravě je délka promlčecích lhůt stanovena někde mezi úpravou občanského zákoníku z roku 1964 a obchodního zákoníku. Subjektivní promlčecí lhůta je prodloužena na dobu tří let, což je ze strany poškozených vítáno. Rozhodným okamžikem pro určení počátku běhu promlčecí lhůty je ten, kdy má poškozený k dispozici informace o okolnostech, tedy nejen o protiprávním úkonu, škodné události, ale též o možném povinném subjektu. Postačí podložená domněnka o identifikaci povinného, není nutná stoprocentní jistota. Objektivní promlčecí lhůta je počítána od okamžiku, kdy nastala určitá objektivní skutečnost spojená se vznikem nároku na náhradu újmy. Délka objektivní promlčecí lhůty činí obecně deset let. Zásadou mezi oběma podobami promlčecí lhůty je, že subjektivní lhůta nesmí nikdy překročit lhůtu objektivní. Stanovení lhůt, ve kterých je zapotřebí uplatnit své nároky, jinak dojde k jejich promlčení, jsou nezbytné z jednoho prostého důvodu, a to aby nedocházelo k zahlcování soudů

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 27. 9. 1974, sp. zn. 2 Cz 19/74

¹⁸⁸ VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 212

historickými spory, u nichž je velice obtížné i jakékoli prokazování důkazů.¹⁸⁹ Zavedení subjektivní lhůty je zase důležité z toho důvodu, aby ke zjišťování újmy a osoby škůdce nedocházelo po dobu několika desetiletí, čímž by byly osoby vystaveny dlouhodobé nejistotě.

Nastane-li újma v důsledku úplatkářství či byla způsobena úmyslně, mění se objektivní promlčecí lhůta na dobu patnácti let. Díky § 630 je možné, aby si strany mezi sebou sjednaly odlišnou délku promlčecí lhůty, než jaká je uvedena v občanském zákoníku, ovšem nelze tak činit zcela libovolně. Promlčecí lhůta nesmí být kratší než jeden rok a maximální délka promlčecí lhůty může být určena nejdéle na patnáct let. Jestliže by došlo k ujednání délky promlčecí lhůty, která by přesahovala spodní či horní hranici a byla by v neprospěch slabší strany, je takové ujednání hodnoceno jako fikce zdánlivého jednání. Pod stejnou sankcí hrozí zákon i ujednáním nesplňujícím minimální délku promlčecí lhůty vztahující se k újmě na svobodě, životě či zdraví, nebo vznikne-li právo na plnění vyplývající z úmyslného porušení povinnosti. Právo na náhradu újmy zanikne uplynutím subjektivní promlčecí lhůty, případně uplynutím objektivní promlčecí lhůty. „*To tedy znamená, že k promlčení dojde uplynutím té lhůty, která nastane dříve.*“¹⁹⁰ Jestliže došlo škůdcem k uznání práva poškozeného k náhradě újmy, promlčí se nárok po uplynutí deseti let ode dne uznání.¹⁹¹ Škůdce však může ve svém uznání zároveň určit lhůtu, ve které povinnost k náhradě uskuteční, pokud se tak nestane, běží desetiletá promlčecí lhůta až od posledního dne určeného pro plnění.¹⁹² V období lhůty poskytnuté k plnění, které se však nekoná, by měl poškozený opětovně uplatnit své právo, a to prostřednictvím podání návrhu na vydání exekučního příkazu.

7.2 Běh promlčecí lhůty

Běh promlčecí lhůty může být zastaven, jestliže poškozený uplatnil své právo na náhradu újmy u příslušného orgánu veřejné moci, který následně zahájil, na základě obecného návrhu (žaloby),¹⁹³ soudní řízení. Nárok poškozeného může být

¹⁸⁹ ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 185

¹⁹⁰ ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 188

¹⁹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 639

¹⁹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 640

¹⁹³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 79 odst. 1

také uplatněn vzájemným návrhem započtení či návrhem v rámci trestního řízení podle § 43 odst. 3 TR nebo návrhem v rámci řízení o přestupku § 70 ZPř. I v případě, že je právo již vykonatelné, musí dojít k jeho uplatnění, pokud pro něj byl navržen výkon rozhodnutí nebo nařízení exekuce.¹⁹⁴ Pokud však poškozený v zahájeném řízení řádně nepokračuje, pak promlčecí lhůta plyne i v době řízení.

Uplatňujeme-li právo na náhradu újmy v rámci adhezního řízení, musí tak být učiněno nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování nebo kdykoli předtím. Řádné podání takového návrhu proběhne za předpokladu, že je podán ve vymezeném období pro podání, je z něj patrné z jakých důvodů, v jaké výši a proti komu se uplatňuje.

Co se týče počítání lhůt, vycházíme z následujících pravidel. Je-li posledním dnem lhůty den pracovního klidu, tedy sobota, neděle nebo státní svátek, stává se posledním dnem lhůty nejbližší den následující pracovní.

7.2.1 Stavění promlčecí lhůty

Typický příklad stavění lhůty nastane, pokud škůdce uhradí poškozenému pouze část nároku, pak se lhůta staví jen v té výši, v jaké už došlo k úhradě, a ve zbylé části běh promlčecí lhůty i nadále pokračuje. Nový případ stavění lhůty je zakotven v § 647 NOZ, díky kterému dojde ke stavění, pokud věřitel s dlužníkem uzavřeli dohodu o mimosoudním jednání. Taková dohoda nemusí být nutně písemná, přesto však je taková podoba vždy doporučována z důkazních důvodů, též by měla dohoda obsahovat výslovný odkaz na shora specifikované ustanovení umožňující tuto možnost.

7.3 Promlčení osobnostních práv

Práva na život a důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, soukromí a obdobná osobní práva mají problematiku promlčení upravenou poněkud odlišně. Úpravu týkající se promlčení osobnostních práv nalezneme vyčleněnou v ust. § 612, který se drží rozsáhlé judikatury Nejvyššího soudu ČR v oblasti možného promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Z rozsudku NS ČR ze dne 9. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3920/2007 vyplývá, že právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích je jedno „z *dílčích a relativně samostatných prostředků ochrany*

¹⁹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 648

jednotného práva na ochranu osobnosti fyzické osoby.“ Vzniká teprve tehdy, pokud je morální satisfakce nedostačující, vyjádření finanční náhradou představuje osobní právo majetkové povahy a právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích, pak tedy promlčení už podléhá.¹⁹⁵ Nový občanský zákoník však nezůstal jen při této teorii a zašel dále, když stanovil, že veškerá práva na odčinění újmy způsobené na životě, důstojnosti, jméně, zdraví, vážnosti, cti, soukromí a obdobných osobních právech mohou být promlčena.¹⁹⁶ Můžeme tedy říci, že osobnostní práva se nepromlčují, ovšem nárok na finanční náhradu za porušení osobnostních práv už se promlčuje. Vzhledem k tomu, že nárok je tvořen jednak majetkovou škodou, jež se hradí vždy, a nemajetkovou újmou, která pokud nastane, zakládá nárok na přiměřené zadostiučinění, kdy oba tyto nároky jsou odčiněny v penězích, dochází pak k promlčení obou nároků stejně jako jiných práv majetkové povahy.¹⁹⁷ Obecné soudy námitku promlčení budou však vždy velice pečlivě posuzovat, především musí vyhodnotit, zda by tím nedošlo k porušení dobrých mravů.

Pokud jde o nároky zdržovací a odstraňovací, tak bych vyzdvihla názor Tégl a Weinholda, kteří uvádí, že tyto nároky promlčení nepodléhají, jelikož jimi není odčiněna újma.¹⁹⁸

Další významnou skutečností je, že osobnostní práva nemohou být postižena exekucí, tedy výkonem rozhodnutí.

7.3.1 Újma na svobodě, životě a zdraví

Případy týkající se právě újmy na svobodě, životě a zdraví jsou velice specifické. Dle mého je největší zvláštností, že došlo k úplnému vynětí objektivní promlčecí lhůty v případě takové újmy a uplatňuje se právo na náhradu pouze v subjektivní tříleté promlčecí lhůtě.¹⁹⁹ Tedy teprve od okamžiku, kdy poškozený zjistí, že došlo k újmě na jeho zdraví, svobodě, případně k usmrcení osoby blízké, se může

¹⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3920/2007

¹⁹⁶ ACHOUR, G., PELIKÁN, M. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o. 2015. s. 183

¹⁹⁷ VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 209

¹⁹⁸ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. §419-654. Velký komentář. Sv. III. Praha: Leges. 2014. s. 913*

¹⁹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 636 odst. 3

domáhat ve lhůtě tří let přiměřeného zadostiučnění, zcela nezávisle na počtu let uplynulých od škodné události.

V případě újmy na zdraví stanovíme počátek běhu promlčecí lhůty okamžikem, kdy je zdravotní stav poškozeného ve vztahu k hodnocené bolesti ustálen. Určení počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty není otázkou právní, nýbrž skutkovou.²⁰⁰ Počátek běhu lhůty u náhrady za bolest počíná dříve, než je tomu u ztížení společenského uplatnění, kde se musí setrvat na celkové ustálení zdravotního stavu.

Pokud jde o ztížení společenského uplatnění, je situace skutečně velmi komplikovaná, musí dojít ke kompletnímu zhodnocení stavu poškozeného z pohledu všech lékařských oborů závislého na lékařském hodnocení, než započne běh promlčecí lhůty. V průběhu plynutí času může dojít ke zhoršení zdravotního stavu, to se pak jedná o nový nárok na ztížení společenského uplatnění, v rámci něhož by mělo dojít ke zhodnocení trvalých následků po zhoršení již ustáleného zdravotního stavu, pak se od takto stanoveného ohodnocení odečte ohodnocení ZSU, které bylo provedeno dříve.²⁰¹ Ústavní soud svým nálezením²⁰² povolil, aby bylo možné stavění promlčecí lhůty i ve vztahu k částce převyšující žalobní návrh z titulu mimořádného navýšení bodového ohodnocení učiněného soudem, a to za předpokladu, že tak bylo v žalobě výslovně navrženo.

²⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4691/2010

²⁰¹ VÍTOVÁ, B. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku: komentář k § 2894 až § 2971 : metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG, 2015, ISBN 978-80-7263-940-3, s. 228-229

²⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 3367/13.

Závěr

Nemajetková újma v podobě, v jaké je upravena v novém občanském zákoníku, se mně osobně jeví jako úprava relativně přehledná, velice přívětivá pro poškozené, ať už primární nebo sekundární oběti, a také rozsáhlá, zvláště pak porovnávám-li ji s úpravou předchozí. Za poměrně matoucí však považuji nedostatečné rozlišení ustanovení, která se týkají majetkové újmy a která nemajetkové újmy. V úpravě se obě podoby újmy navzájem prolínají a domnívám se, že ne vždy je zcela zřejmé, zda se ustanovení týká úpravy jen majetkové škody, nebo i nemajetkové újmy. Typickým příkladem je úprava předpokladů pro vznik povinnosti k náhradě majetkové újmy, která platí i pro úpravu náhrady nemajetkové újmy, což ale není dostatečně zdůrazněno. Právě kvůli prolínání obou podob újmy nemůžeme přesně vymezit, odkud kam sahá úprava pouze nemajetkové újmy.

Újmou se rozumí každá ztráta na právem chráněném statku, tedy jí může být jak újma na osobě (zlomená ruka, duševní útrapy, ztráta milované osoby), tak újma na právech (urážka na cti, snížení důstojnosti), ale i újma na majetku (zničení věci, poškození vozidla). Pro bližší určení újmy využijeme jejího rozlišení na majetkovou škodu a nemajetkovou újmu, přičemž škoda majetková zahrnuje pouze újmu vzniklou na majetku.

Nový občanský zákoník přinesl řadu změn i do oblasti náhrady majetkové a nemajetkové újmy, autoři zavedli například novinku v pojmosloví, když pojem škoda na zdraví nahradili pojmem ublížení na zdraví. Vyzdvihla bych ještě upuštění od sousloví odpovědnost za škodu či újmu, které bylo zaměněno za sousloví povinnost k náhradě újmy. Povinnost k náhradě nemajetkové újmy vzniká škůdci, pokud tak bylo výslovně ujednáno mezi stranami nebo pokud tak zákon zvlášť stanovil. Případy, kdy zákon výslovně stanoví povinnost k náhradě nemajetkové újmy, jsou početnější oproti předchozí úpravě, ovšem ne vždy je tato povinnost stanovena pouze NOZ, ale mohou tak činit i jiné zákony.

Ovšem co je nepochybně nezbytné zdůraznit jako nejvýraznější změnu, je zrušení paušálních limitů pro výpočet náhrady při ublížení na zdraví a usmrcení. Takové zrušení limitů, na základě kterých soud rozhodoval o výši náhrady, s sebou přineslo řadu komplikací pro soudce, který již nemůže rozhodnout jen na základě jasně daných údajů uvedených v tabulkách. Musí vzít v potaz veškeré objektivní i

subjektivní okolnosti případu a teprve na základě jejich pečlivého vyhodnocení může soudce stanovit výši náhrady. Důraz je tak kladen na individualitu jednotlivých případů, u kterých musí být zohledněna řada souvisejících okolností. Jedná se o typický příklad posílení role soudce jako spolutvůrce práva, k čemuž dochází i v řadě dalších situací v novém občanském zákoníku.

Ačkoli bylo opakovaně deklarováno, že se zrušením bodové vyhlášky dojde ke zvýšení částek vyplácených za bolest nebo za ztížení společenského uplatnění, nemusí tomu tak vždy nutně být. Každopádně ale takové situace pak může poškozený využít před soudem, kde bude argumentovat, že zrušením paušálních limitů mělo dojít spíše ke zvyšování hodnoty náhrady než k jeho snižování, to ale neznamená, že bude úspěšný, právě díky novému individuálnímu přístupu k případům může být vyhodnoceno, že i výše náhrady nižší, než jakou určovala vyhláška č. 440/2001 Sb., může představovat přiměřené zadostiučinění.

Domnívám se, že je ještě příliš brzy na hodnocení, zda odstranění bodového systému bylo správným krokem. Jednoznačným pozitivem bodové vyhlášky, jak jsem již zmínila v příslušné kapitole, byla možnost řešení řady sporů mimosoudně, jelikož tabulky umožnily stranám se samostatně dohodnout na náhradě, která korespondovala s právní úpravou. Momentálně strany nemají žádný opěrný bod, což pochopitelně nemají ani soudy, ty musí svá rozhodnutí řádně zdůvodnit a prostudovat judikaturu, aby nedospěly k rozhodnutí odporujícímu dřívějšímu rozhodnutí a tím k narušení právní jistoty a legitimního očekávání.

Pokud jde o nároky na náhradu nemajetkové újmy vzniklé z neoprávněného zásahu do osobnostního práva člověka, jsou nově řazeny do části upravující delikty. To je změnou v systematickém uspořádání, která se projevila i v oblasti procesní, jelikož nyní se musí i takové nároky uplatňovat u okresního soudu, zatímco dříve byly příslušné krajské soudy.

Co by mohlo být v NOZ daleko více rozpracováno, je náhrada nemajetkové újmy sekundárním obětí, které je věnována jen malá část úpravy. Jedná se o téma, které nelze podceňovat a v porovnání se zahraničními úpravami je ještě stále co doplňovat.

Cílem mé diplomové práce bylo podat komplexní pohled na úpravu nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku, což jsem, doufám, poskytla. Pokusila jsem se vyzdvihnout ty nejvýznamnější změny, ke kterým došlo od zániku účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, započala jsem historickým vývojem a následně jsem v jednotlivých kapitolách představila instituty týkající se nemajetkové újmy. Snažila jsem se vytvořit ucelenou a srozumitelnou práci, která umožňuje přehledný pohled na nemajetkovou újmu.

Resumé

The topic of my master's thesis is Compensation for Non-material Damages by the New Civil Code. The aim of this work is understandable description of this very complicated and one of the most discussed topic, either for the laic as well as for professionals of the field. I have chosen this topic for a several reasons. One of these reasons was understanding this issues and make an explanation, at least of my opinion.

My thesis is divided into introduction, seven chapters and conclusion. In the first chapter is described historical progress and after that basics of non-material and material damages. In the second chapter we can find a few examples of non-material damages in daily life. Next chapter is dealing with very important non-material damages of natural rights. Natural rights are the largest part in my thesis and if the public knows something about non-material damages, it's just because of restriction right. The fourth chapter devotes injury to health and kill what is obviously the most known topic. These non-material damages are the most important because they affects person's integrity. Novelty of this part is that Government canceled notice n. o. 440/2001, which valuated each non-material damage. Now court can determine the amount of restitution just after study of jurisprudence. It's really significant change. Fifth chapter describes form of the monetary and moral satisfaction, sixth deals with compensation for non-material damages to second sacrifice. And the last chapter is about extinctive prescription.

The New Civil Code brings a lot of news and several of them are about my topic, e. g. change in terminology. Other changes come with canceled fixed limits or with the necessity of the courts dealing with the jurisprudence before making a decision. I tried to give integrated processing of this topic and cary out my task. I hope that I didn't fail.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

ACHOUR, Gabriel, PELIKÁN, Martin. *Náhrada škody a nemajetkové újmy v občanskoprávních a obchodních vztazích*. Vyd. 1. Ostrava: KEY Publishing s. r. o. 2015. 275 s. ISBN 978-80-7418-231-0

BEZOUŠKA, Petr, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. Vyd. 1. Olomouc: ANAG. 2013. 369 s. ISBN 978-80-7263-819-2

BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan. *Náhrada škody*. Vyd. 2. Praha: Linde Praha a. s. 1997. 408 s. ISBN 80-7201-069-7

DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Francizsek. *Právo římské: základy soukromého práva*. Vyd. 1. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, 398 s. ISBN 978-80-87382-41-7

MELZER, Filip, TÉGL, Petr, a kol. *Občanský zákoník. §419-654. Velký komentář*. Sv. III. Praha: Leges, 2013. 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1

ELIÁŠ, Karel. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Vyd. 1. Ostrava: Sagit. 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2

ELIÁŠ, Karel. a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. 316 s. ISBN 978-80-7478-013-4

ELIÁŠ, Karel. a kol. *Velký akademický komentář*. Praha: Linde Praha a. s. 2008. 2639 s. ISBN 978-80-7201-687-7

HULMÁK, Milan. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014) Komentář*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2014. 2072 s. ISBN 978-80-7400-287-8

KINCL, Jaromír, SKŘEJPEK, Michal, URFUS, Valentin. *Římské právo*. Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 1997, 109 s. ISBN 80-717-9031-1

KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří. *Ochrana osobnosti v československém občanském právu*. Praha: Orbis. 1969. 287 s.

KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich, PAVLÍK, Pavel, PLECITÝ, Vladimír. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Vyd. 3. Praha: Linde Praha a. s. 1996. 361 s. ISBN 80-7201-029-8

KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*. Praha: Orbis. 1974. 587 s.

KOLBA, Jan, ŠULÁKOVÁ, Martina. *Nemajetková újma způsobená protiprávním výkonem veřejné moci*. Vyd. 1. Praha: Leges. 2014. 208 s. ISBN 978-80-7502-027-7

NOVOTNÝ, Petr, KOUKAL, Pavel, ZAHOŘOVÁ, Eva. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Vyd. 1. Praha: GRADA Publishing, a. s. 2014. 139 s. ISBN 978-80-247-5165-8

SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – právnická fakulta. 594 s. ISBN 80-210-1077-0

SOMMER, Otakar, SKŘEJPEK, Michal, URFUS, Valentin. *Učebnice soukromého práva římského*. Vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 2. sv. 110 s. ISBN 978-80-7357-616-5

ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákoník II*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck. 2012. 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9

ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. Praha: Academia. 1966. 316 s.

VÍTOVÁ, Blanka, DOHNAL, Jakub, KOTULA, Jan. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894 až § 2971: metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví*. Olomouc: ANAG. 2015. 336 s. ISBN 978-80-7263-940-3

Periodické publikace:

HAJN, Petr. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, roč. 33, č. 4, s. 8.

SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Náhrada škody - závazky z deliktů*. Bulletin advokacie. 2011, roč. 11., č. 5, s. 34-36

TELEC, Ivo. *Test přiměřenosti zadostiučinění za nemajetkovou újmu*, Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 4, s. 144-152

Elektronické zdroje:

BROUMOVÁ, Anna. *Ochrana osobnosti a zavinění škůdce*. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-osobnosti-a-zavineni-skudce-94283.html>

ČUŘÍKOVÁ, Pavla. *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku>

KOREJTKO, Aleš. *Soudní dvůr Evropské unie: Povinné pojištění občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla musí pokrývat náhradu nemajetkové újmy, kterou utrpěly osoby blízké obětí usmrcených při dopravních nehodách*: Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/soudni-dvur-evropske-unie-povinne-pojisteni-obcanskopravni-odpovednosti-za-skodu-zpusobenou-provozem-motoroveho-vozidla-musi-pokryvat-nahradu-nemajetkove-ujmy-kerou-utrpely-osoby-blizke-obeti-usmrcenych-pri-dopravnich-nehodach-93151.html>

LOBOTKA, Andrej. *Přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu*. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/primerene-zadostiucineni-za-vzniklou-nemajetkovou-ujmu?browser=mobi>

Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku. Dostupný z: http://nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika

Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku. Dostupný z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/metodika-nejvyssiho-soudu>

MOKRAN, Martin. *Změna zákona přinese vyšší náhrady za újmu na zdraví.* Dostupné z: www.denik.cz/ekonomika/zmena-zakona-prinese-vyssi-nahrady-za-ujmu-na-zdravi-20131014.html

Pokud vnitrostátní právo umožňuje rodinným příslušníkům oběti dopravní nehody požadovat náhradu způsobené nemajetkové újmy, musí být tato újma kryta povinným pojištěním odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla. Tisková zpráva č. 144/13. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-10/cp130144cs.pdf>

ŠVEC, Michal. *Náhrada újmy z narušení dovolené.* Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-ujmy-z-naruseni-dovolene-95362.html>

Právní předpisy:

VNITROSTÁTNÍ:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 946/1811 Sb., obecný občanský zákoník

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

MEZINÁRODNÍ:

Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením přijatá dne 3. 12. 2006 v New Yorku

Směrnice:

Směrnice Rady č. 90/314/EHS o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy.

Judikatura:

ÚSTAVNÍ SOUD ČR

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. 1919/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2010, sp. zn. I. ÚS 1505/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 3367/13.

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4691/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3920/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 2004, sp. zn. 25 Cdo 357/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25Cdo847/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1508/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 25 Cdo 676/99.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 25 Cdo 508/2005.

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010.

NEJVYŠŠÍ SOUD ČSR

Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 27. 9. 1974, sp. zn. 2 Cz 19/74.

VRCHNÍ SOUD ČR

Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Co 146/2010.

KRAJSKÉ SOUDY

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97.

ESLP

Guillemin proti Francii, rozsudek ESLP ze dne 27. 2. 1997, č. 19632/92.

SDEU

Rozsudek SDEU ze dne 24. 10. 2012, *Katarína Haasová proti Rastislavu Petrikovi a Blance Holingové*, C-22/12.

Seznam použitých zkratek

ZSU – ztížení společenského uplatnění

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

Ust. - ustanovení

NOZ – nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

OZ – občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník)

o. s. ř. – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch

BGB – Bürgerliches Gesetzbuch

ZPř – zákon č. 200/1990 Sb., zákon o přestupcích

EHS – Evropské hospodářské společenství